ATEITIS

250

MĖNESINIS MOKSLEIVIŲ ŽURNALAS

INA NUO 1911 M. 1933 M. RUGPJŪČIO MĖN. 8 Nr.

TURINYS

		Pusl.
1.	*Jonas Mikulevičius,* Žengiame į priekį.	321
2.	*K. B.,* „Ateities“ 250 numeris.	324
3.	*K. K. Lizdeika,* Laiko dvasia.	326
4.	*Jonas Mikulevičius,* Žodis (eilėr.).	329
5.	*A. Jakštas,* Ateitininkų ideologija paskutinių laikų formavimosi vyksme.	330
6.	*Iz. Blauždžiūnaitė,* Wilhelmas Richardas Wagneris.	332
7.	*Vyt. Tamulaitis.* Jūrų mergelė.	344
8.	*Dr. J. Eretas,* Jo Ekscelencija.	361
9.	*J. Kavaliūnas,* Iš universitetų, studentijos ir jos korporacijų istorijos.	372
10.	*Prof. Pr. Dovydaitis,* Sveika „Ateities“ skaitytojų šeimynėle!	380
11.	Apžvalga.	382

„ATEITIES“ { Redakcija ir administracija: Kaunas, Laisvės Alėja 3, Telef. 26-76.

„Ateities“ kaina: Lietuvoje metams 15 lt., pusm. 8 lt. Moksleiviams: metams 6 lt., pusm. 3 lt. Užsieny: metams 20 lt., pusm. 10 lt.; moksleiviams perpus pigiau. Atskiras num. 1,75 lt.

Brangieji „Ateities“ skaitytojai,-os

Džiaugiamės, kad šis „Ateities“ sąsiuvinis yra sukaktinis. Skaitmuo „250“ parodo mums, kaip seniai „Ateitis“ lanko besimokančią vidurinėse ir aukštesnėse mokyklose mūsų moksleiviją. Jos draugu ir patarėju ji buvo anais prieškariniais svetimos priespaudos laikais, ji guodė ramino ją ir tautos atgijimui jėgas brandino žiaurios vokiečių okupacijos laikais, ir štai jau keliolika metų stengiasi vesti kilnių idėjų keliais nepriklausomos Lietuvos moksleiviją. Mes džiaugiamės tuo vaisingu per dvidešimt su viršum metų nudirbtu „Ateities“ darbu, tačiau jos gyvenimas neparodo mums, kokių sunkių medžiaginių sąlygų žurnalui teko išgyventi. Tą žino tiktai artimi žurnalo įkvėpėjai, leidėjai ir bendradarbiai.

Nepalengvėjo tos medžiaginės sąlygos žurnalui ir šiandien. Nežiūrint tų didelių simpatijų, kurių jis turi dabartinėje moksleivijoje, nežiūrint į tai, kad daug daug buvusių „Ateities“ skaitytojų, jos skelbiamais idealais persiėmusių, juos branginančių ir gyvenime vykdančių yra pradėję savarankišką gyvenimą — žurnalui tenka metai iš metų grumtis su tomis pačiomis bėdomis, nugalėti tos pačios piniginės sunkenybės. Tai atsitinka daugiausia dėl to, kad „Ateities“ skaitytojai permažai kreipia dėmesio į medžiaginius žurnalo išteklius, kurių dėka jisai galėtų egzistuoti, ir *labai nerūpestingai už siuntinėjamą žurnalą atsiskaito Tiek atskiri skaitytojai tiek ir platintojai mokyklose labai nereguliariai atsilygina.*

Dėl to, džiaugdamies šio sukaktinio „Ateities“ sąsiuvinio pasirodymu, kartu kreipiame jos skaitytojų dėmesį į tą didžiausią žurnalo sėkmingam leidimui ir gyvavimui kliūtį, prašydami skaitytojus ją pašalinti. *Teatsiteisia kiekvienas savo pr-tos skolą, tejaučia kiekvienas, kurio širdin „Ateitis“ sėkmingai diegė kilnųjį Dievo ir Tėvynės meilės idealą, pareigą padėti jai ir toliau* — jaunesnėje priaugančioje inteligentų kartoje atlikti tą misiją, kuriai „Ateitį“ yra pats gyvenimas pašaukęs ir kurią tęsti ir šiandien yra nemažesnio reikalo, kaip anuomet, jos pasirodymo pradžioj.

„Ateities“ administracija.

ATEITIS

MĖNESINIS MOKSLEIVIŲ ŽURNALAS

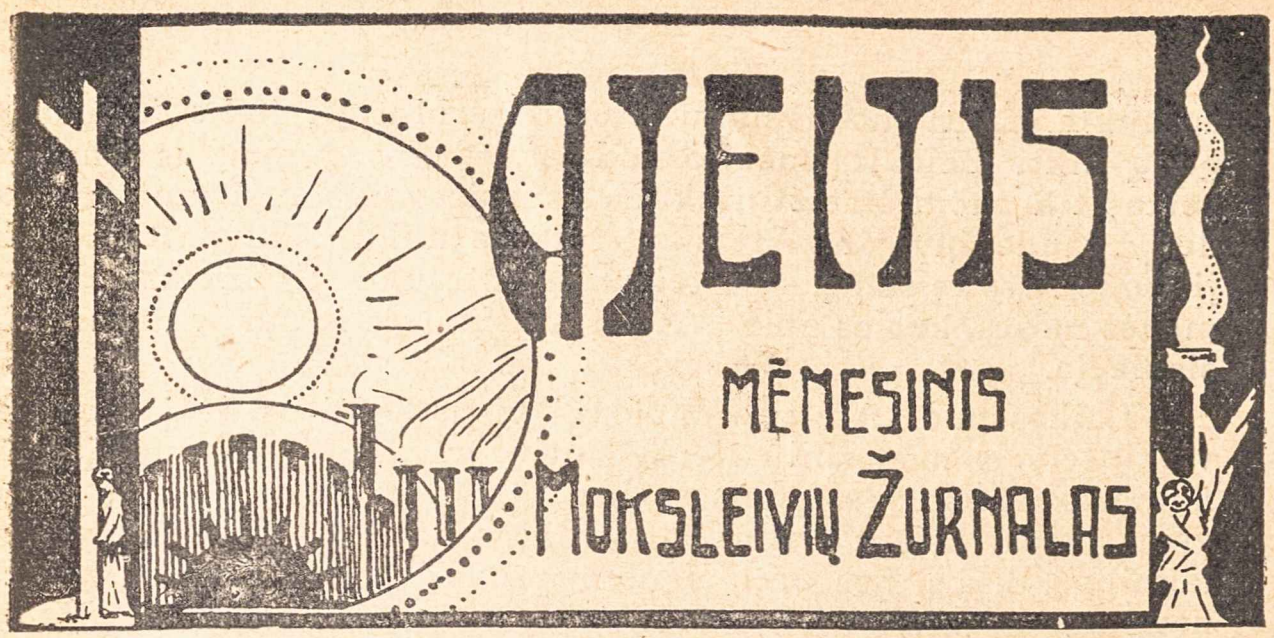

Vinjetė iš 1927 m.

8 Nr. 1933 m. rugpjūčio mėn. XXIII

Jonas Mikulevičius

Žengiame į priekį

„Ateitis“ yra padaras to laikotarpio, kada Didžiojoje Rusų imperijoje dar nebuvo nutilę revoliucijos aidai, o caristinis režimas siautėjo visoje savo didybėje. Tautoje ir tautose augo laisvės troškulys, augo nepasitenkinimas laisvės ignoravimu.

Tokia atmosfera — puikiausios sąlygos laisvės troškulį panaudoti neapykantai tiems, kurie laisves varžė, neapykantai tiems, kurie varžytojus rėmė. Tad ano meto Rusų imperijoj išaugo neapykanta carui ir pravoslavijai, kurios viršininku būdamas caras sugebėjo padaryti ją savo rėmėja. Argi galėjo laisvės ištroškusieji gerbti pravoslaviją, remiančią caro režimą? Tad būta puikiausių sąlygų nihilizmui plisti.

Ano meto rusų mokyklose, kuriose mokėsi ir lietuvių jaunuomenė, nihilistinė srovė plaukė plačia ir smarkia srove. Daug daug jaunuolių iš tėvynės pagrobė ši srovė, daug pagrobė jų ir pravoslavija, atidarydama platų kelią į karjierą. Daug tos pačios, negausingos mūsų inteligentijos, svetimų dievų besivaikančios, žuvo tautai. Reikėjo gelbėti, reikėjo inteligentiją perspėti, reikėjo būsimuosius inteligentus, jaunuomenę, išmokyti pagerbti katalikybę, kad liktų jie savo tėvams, o ir tėvynei ištikimi. Spauda juk šiam reikalui — puikiausia priemonė. Esamajai inteligentų kartai jau buvo nemaža laikraščių, tačiau jaunuomenė tegalėjo tenkintis vadovėliais ir rusiškuoju žodžiu, nes lietuviškoji spauda katalikiškajai jaunuomenei nebuvo pritaikinta.

„Ateitis“, išėjusi ginti lietuviškosios jaunuomenės nuo bedievybės, buvo sutikta pasityčiojimų ir neapykantos. Ji buvo

K. B.

„Ateities“ 250 numeris

Vienintelis iš prieškarinių lietuvių laikraščių, kuris nė vienerių metų nepraleido nepasirodęs nuo įsikūrimo pradžios (nuo 1911 m.), yra „Ateitis“.

Tačiau pasakyti, kiek iš viso yra pasirodžiusių „Ateities“ numerių, ne taip lengva, nes žurnale nežymimas einamasis numeris. Nuosekliai tebuvo žymima iki 1914 m. pabaigos; 1915 m. jau suklysta, o vėliau nustota ir iš viso žymėti einamąjį numerį, pasitenkinus kasmet numeruoti nuo pirmojo numerio. Negana to, yra ir tokių „Ateities“ sąsiuvinių (sukaktuviniai), kurie jokiu numeriu nepažymėti. Tokiems nenumeruotiems sąsiuviniams pritaikius tuo metu buvusią pagrindinę normą, kad paprastas „Ateities“ sąsiuvinys turi 32 puslapius, susidarytų toksai vaizdas:

1911 m.	išėjo	Nr. 1—12.	
1912 „	„	Nr. 1—12	(13—24).
1913 „	„	Nr. 1—12	(25—36).
1914 „	„	Nr. 1—12	(37—48).
1915 „	„	Nr. 1—3	(49—51).
1916 „	„	Nr. 1—6	(52—57).

„Ateities“ vedamasis šūkis, pabrėždamas veiksmą, akciją — instaurare, — šio šūkio reiškėją daro aktyvininką, dinamiką, kuris, pats artėdamas į tobulybės idealą, savo veikimu užgriebia vis naujas sritis, nudievintąsias atidievindamas. Vadinasi, šio idealo reiškėjui atsiskleidžia platūs darbo barai — užkirst bedievybei kelią į mokslą, į gyvenimą, į estetiką, nes *mokslas,* aiškinąs Dievo Harmoniją, negali prieštarauti jos Kūrėjui, *gyvenimas,* tvarkomas Jo įstatymais, negali nepripažinti įstatymų Davėjo, *estetika,* saistydama grožį, negali paneigti grožio Šaltinio — Dievo. Didieji mokslo, tauraus gyvenimo ir estetikos milžinai — visuomet yra buvę ir giliai religingi, Dievo Didybei nusilenkę žmonės. Aure, Wagner'is, tas didysis muzikos reformatorius, kurio 50 metų mirties sukaktuves taip pat šiuo nr. minime, buvo religingas ligi dvasios gelmių ir dvasios gelmėse, tikėjimo ir meilės idėjas įvilko į nemirštamus meno kūrinius, kuriems vieniems vaidinti statomi rūmai, aukojami milijonai.

„Ateitis“, gimusi visuomeniniams uždaviniams vykdyti, lieka ir toliau tų uždavinių — omnia instaurare in Christo — vykdytoja.

Šiąja kryptimi išvarę, sakytumėm ne mažą barą, Dievo laiminami, o artimųjų mūsų draugų padedami, tikimės dar didesnius barus išvarysią, dar daugiau Dievo minties paskleisią brangioje savo Tėvynėje.

1933.IX.12.

1917	„	„	Nr. 1—12	(58—69).
1918	„	„	Nr. 1—12	(70—81).
1919	„	„	Nr. 1—9	(82—90).
1920	„	„	Nr. 1—12	(91—102).
1921	„	„	Nr. 1—12	(103—114).
1922	„	„	Nr. 1—8	(115—122).
1923	„	„	Nr. 1—12	(123—134).
1924	„	„	Nr. 1—12	(135—146).
1925	„	„	Nr. 1—12	(147—158).
1926	„	„	Nr. 1—12	(159—170).
1927	„	„	Nr. 1—12	(171—182).
1928	„	„	Nr. 1—12	(183—194).
1929	„	„	Nr. 1—12	(195—206).
1930	„	„	Nr. 1—12	(207—218).
1931	„	„	Nr. 1—12	(219—230).
1932	„	„	Nr. 1—12	(231—242).
1933	„	„	Nr. 1—8	(243—250).

Tuo būdu 1933 metų šis rugpjūčio, aštuntasis, numeris yra DU ŠIMTU PENKIASDEŠIMTASIS „Ateities“ numeris.

Ryšy su tuo, taip pat įdomu žinoti, kiek susidarytų spausditų „Ateities“ puslapių. Paprastai, vienerių metų komplektui duodama nenutraukiama paginacija. Tačiau ir šiuo atveju daryta išimčių 1919, 1920 ir 1925 metais. Atskirų metų komplektų dydis labai įvairuoja, būtent:

1911 m. — 512 pusl., 1912 — 548 p., 1913 — 161 p., 1914 — 416 p., 1915 — 92 p., 1916 — 192 p., 1917 — 384 p., 1918 — 352 p., 1919 — 288 p., 1920 — 460 p., 1921 — 304 p., 1922 — 208 p., 1923 — 640 p., 1924 — 602+VI p., 125 — 658 p., 1926 — 616 p., 1927 — 616 p., 1928 — 544 p., 1929 — 544 p., 1930 — 592 p., 1931 — 672 p., 1932 — 656 p. ir šiemet — 384 pusl.

1911 metais su Nr. 6/7 pradėjo eiti „Ateities“ priedas *„Mūsų Tautinės Tvėrybos Žiedai“*. To priedo išėjo: 1911 m. — 48 pusl., 1912 — 88 p., 1913 — 64 p. ir 1914 — 36 p., iš viso 236 pusl.

Tad nuo „Ateities“ pasirodymo pradžios, baigiant šiuo numeriu, atspausdinta:

„Ateities“	10.902 pusl.
„Žiedų“	236 „
	Iš viso 11.138 pusl.

Šių metų 5 nr. 202 pusl. pasisakėme keliausią į šiaurės ašigalį. Keletą knygų sąrašų jau gavome, bet tai maža. Rasykite ligi spalių m. 1 1., laukite įdomių atsakymų 9 nr. ir tikėkitės būsią prof. J. Ereto apdovanoti.

K. K. Lizdeika

Laiko dvasia

(Žiupsnelis atsiminimų).

Tai buvo „anie laikai“, nuo kurių praslinko daugiau kaip 25 metai.

Sub specie aeternitatis akimis žiūrint, gal ir ne taip jau daug, bet kaip ryškiai, vaizdž.ai jie stovi akyse.

Ne daug gyventa, bet daug pergyventa...

... Carizmo siautėjimas su visais neigiamaisiais reiškiniais— biurokratizmu, juodašimčių („čiornaja sotnia“) įsivyravimu, mažumų, užgrobtųjų kraštų, ypatingai „Sievero-zapadny — krai“ spaudimu...

Lietuvių inteligentų maskolių balose nykimas, nutautėjimas. 1904—5 metų revoliucija Rusijoje ir jos banga Lietuvoje (naikinimas rusų mokyklų, valsčių, monopolių). Pirmos rimtesnės lietuvių patrijotų pastangos toms negerovėms atsispirti. „Vilniaus Žinios“, „Viltis“, „Draugija“, „Šaltinis“...

Aš — paskutinių klasių gimnazistas — pagal savo išgales bendradarbiauju spaudoje... Rašau korespondencijas, noveles, net eiles! Feci, quod potui...

Nihilizmo bei socijalizmo vyravimas net to meto gimnazijose. Religingas inteligentas (žinoma, pasaulietis) — tai retų retovė. Tai „baltoji“ varna, kurios „raudonieji“ pakęsti negalėjo.

„Bundo“ (žydų socijaldemokratų) įtaka mūsų moksleiviuose.

Iš kitos pusės paprastų žmonelių, kaimiečių, prisirišimas prie lietuvybės bei religijos...

Vis tai *anų metų* dvasia, kurioje aš plėtojausi ir augau.

Mano tėvas — liaudies mokytojas, gilaus proto, gabus, energingas, darbštus, geležinės logikos bei valios žmogus ir giliai religingas. Jis padėjo mano tikėjimui *mokslinį* pagrindą.

Motina — mažamokslė kaimietė, „aukso širdies“, gera, meili, gailestinga, pamaldi. Ji mano jausmus formavo.

Kiek šie du pradai gyvenime būtini ir reikalingi, nekartą teko įsitikint, jei tik mėginau nuo jų nutolti.

Visa tai man dar ir gimnazijoj esant davė jėgų sėkmingai atsispirti anų laikų socijalistams „laisvamaniams“ ir tinkamai apginti savo „atžagareiviškas“, „klerikališkas“, net „juodašimtiškas“ (!) (anų laikų terminologija!) pažiūras.

Nuolat reikėjo budėti, nuolat ieškoti medžiagos, studijuoti negausią tuo metu man prieinamą literatūrą, kad apginčiau Dievo buvimą, religijos tikslingumą, Kristaus buvimą, Jo dievišku-mą, kunigijos celibatą, pasaulio įkūrimą, kad kunigijos egzistavimą pateisinčiau (juk tai „tranai“, „dėlės“, „lupikai“, „dykaduoniai“, „mulkintojai“!!!), žmogų nuo beždžionės arba dar prastesnio gyvulio atskirčiau ir tt. ir tt.

Kaip matot, uždaviniai nemaži ir jaunam vaikinui sunkiai pakeliami. Tačiau, ačiū tėvų įdiegtiems pradams, ačiū broliui klierikui, paskui kunigui, savo pozicijas atlaikiau ir iš „kovos baro“ nepabėgau.

Pirmoji „Ateities“ redakcinė komisija (ligi 1915.IV): stovi — a. a. V. *Endziulaitis, E. Draugelis, Z. Starkus.* Sėdi — *Pr. Dovydaitis* ir *P. Grajauskas.*

Ne tik nepabėgau, bet ir šalininkų susiradau, kurie, man išvykus į Maskvos universitetą, toliau dirbo mano darbą. Idėjos draugams aš buvau ir visuomet būsiu dėkingas. Tai a.a. V. Endziulaitis, P. Radzevičia, Z. Starkus, K. Bizauskas, a.a. Janulis, Tiškus, Grajauskas, P. Dovydaitis ir kiti.

Būsiu dėkingas ir senesniems inteligentams, kurių raštai, asmens pavyzdys ir mane stiprino gyvenimo kovose. Ačiū Dievui, tada autoritetai buvo gerbiami ir jų įtaka neįkainuojama.

Tai sunkūs buvo laikai. Be liaudies mokytojų, kurių tipiš-

kesni giliai įstrigo į mano atmintį — Starkus, Vencius, Žilinskas, — vieno kito gimnazijos mokytojo (P. Kriaučiūnas, Dambrauskas), ar šiaip inteligento nekunigo, tik kunigai kovojo už mūsų tautos idealus — lietuvybę ir religiją. Tai many stiprino pasiryžimą greičiau įgyti mokslo ir grįžti atgal į tėvynę, kad galėčiau papildyti taip negausias kovotojų eiles.

Todėl, nors turėjau pašaukimą tapti kunigu, bet tėvui nesutikus leisti į dvas. seminariją, pasirinkau kitą kryptį, būtent tokią, kad būčiau kuo mažiau nuo rusų biurokratų priklausomas. Pasirinkau gydytojo profesiją.

Nugalėjęs kliūtis, patekau į tuomet jau garsų Maskvos medicinos fakultetą. Štai aš jau ir studijozas; graži, tamsiai žalia su žydriomis prošvaistėmis, aukso sagomis uniforma. Mano jaunam kūnui bei sielai pavojų dar daugiau, negu kuklioje, pusiau sodžiaus dvasios Starapolėje (Marijampolėj).

O amžius — pats kritiškasis! Bet ačiū jaunystėje įsigytiems, tvirtai nutiestiems pamatams ir čia išėjau nugalėtoju.

O „kova“ ėjo vis aršyn: užmetimai ir puolimai ėjo vis stipryn.

Bet ir mes augome. Ir mes stiprėjome, kol pagaliau sukūrėme Maskvoje Liet. Katal. Stud. draugiją „Rūtą“, sukūrėme savo pasaulėžvalgos organą „Ateitį“, užmezgėme ryšius su bendramaniais, tiek plačioje Maskolijoje, tiek Europos universitetuose bestudijuojančiais, tuo būdu sukėlėme taip vadinamą ateitininkų judėjimą, kuris, ačiū Dievui, klesti ir šiandie.

Mūsų šūkis bei idealai, pasirodo, turėjo gyvybės pradų, nes ir šiandie jie nenustoja aktualumo bei reikšmės.

Ir nenustos, kol jaunos, kilnių idealų siekiančios širdys gyvuos! Jame ir tik jame mūsų ir mūsų brangios tėvynės gyvybės neišsemiamas šaltinis.

Restaurare omnia in Christo!...

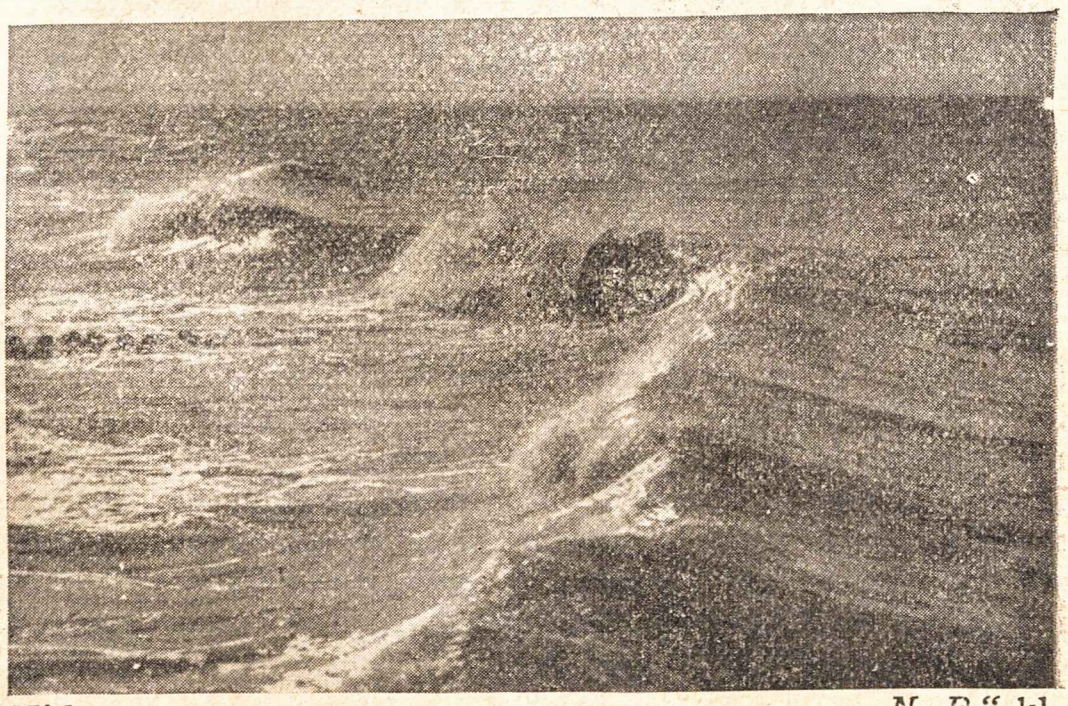

Nida. „N. R.“ kl.

Jonas Mikulevičius

Žodis

Šalis — sena, šalis didvyrių kraujo,
O saulė taip žemai vis slenka,
Ir lūkestis sau kuria dainą naują,
Ir sklaido susitvenkusį tvankiausią tvanką.

O, ilgesys praplėš jaunystės naktį —
Tad ką sakysim saulės gandui,
Kad dar nedrįso nieks minties iš sūtemų praraktį,
Kad vardo jos neieško ir neranda?!

Atėjo jau žynys, iškėlė taurę,
Ją palenkė, ir du lašu nuriedo tyrūs —
Erdvėm praplėsti širdį siaurą
Pažadino ir pasiuntė du vyrus.

Ir tėviškė — vešli, o buvo tyrai,
Dabar į širdį lieja meilę:
Ir kam gi klausė jos didvyriai,
Kodėl jų meilės mums taip gaila?

Atėjo jau žynys su sapno burtais,
Pakėlė juos erdvėn ir rodo šalį:
Jūs širdys — toj šaly sukurtos —
Gyvenimui ir rimčiai tik ten atbust jos gali.

Ir tėviškėj: vilnim siūbuoja laukas,
Palaukėj plaukia po pavėsiais upės,
Padangėj debesys sklaidosi ir plauko,
Ir žemę į dausas kažkas įsupo.

*

Sapnai išsisklaidė, o šalis matyta
Širdy skaidrėja ilgesiais ar meile.
Ir ko ji užtemo debesuotą rytą?
Ir kodėl jų meilės taip gaila, taip gaila?

Pasakykit kodėl pro žaibų skeliaudras
Taip nutyla dausos, taip sustingę tyli:
Ar likimas tyliai kursto aistrią audrą,
Ar apmąsto naują klastingiausią vylių?

Baltija nutilus, joj žvaigždė suspindo —
Dariau ir Girėnai, Jums čia tiesias kelias.
Nemunas liepsningom aušrom užsitvindo —
Dariau ir Girėnai, čia — sulauktos šalys.

Baltija — nutilus. Šaliai saulė teka.
Sakalai neskraido aukštoje žydrynėj.
Susimąstė minios, ką didvyriai sakė,
O širdis skausmingu gailesčiu patvino.

Iz. Blauždžiūnaitė

Wilhelmas Richardas Wagneris

(50 metų po mirties sukaktuvių proga)

„Yra seni aidai dainų karžygių
Iš tokių tolimų ir milžinų laikų.
O, netoli tas pranašas, kuris grąžins tą erą...“

— dainuoja Friedrichas Schlegelis, išpranašaudamas ateinantį genijų. Genijus gimsta atiduoti muziką poezijai ir poeziją muzikai — tą tolimųjų milžinų laikų dainą sujungti su jos skambėjusia meliodija, atskleisti slapčiausias sielos gyvenimo kerteles ir papildyti, žodžiu atbaigti meliodijų skambesiais metafizinį sielos pasaulį. Tas universalus menininkas — muzikas ir poetas, žurnalistas, visuomenininkas ir filosofas pereina savo epochą kaip milžiniškos valios reformatorius, šaukdamas tautiečius atsižadėti ir išsivaduoti iš gyvenimo slėnių — aukštyn! Jis iškviečia protėvių dvasias ir įamžina su tautos mitų milžinais seniausias epochas į nemirštamus kūrinius, kuriuose skamba ateities muzika. Tik amžininkai visuomet lygiai dėkingi: pranašus akmenimis užmuša, Mesijus nukryžiuoja, o genijų nesupranta. Ir Wagneris pačiais vaisingiausiais kūrybos metais — benamis tremtinys, tautiečių paliktas mirti. Savųjų persekiojamas, svetimųjų apšvilptas reformatorius nenusilenkia minios skoniui, neišsižada savo genijaus. To giliai tikinčio idealisto nepalaužia nei amžinos skolos, nei materijalinis vargas, nei pašaipa ir persekiojimai. Ištikimas Didžiojo Kūrėjo pasiuntinys tobulas savo idėjas apvelka žavinčiu menu ir tvirtai tiki tuo reformuosiąs gyvenimą.

Rašant jį, galima būtų ten įtraukti net ir tuos klausimus, kurie prof. Šalkauskio buvo arba pertrumpai išdėti, arba ir visai apleisti. Pav., reiktų duoti konkrečių praktiškų nurodymų, kaip ateitininkai turėtų elgtis viešai su valdžios bei aukščiausiais vyriausybės atstovais, kurių taisyklių laikytis kinų ir teatrų lankyme, kaip praktiškai atskirti tikrą poeziją nuo pseudopoezijos bei tikrą meną nuo pseudomeno ir tt. Kas prof. Šalkauskio pasakyta apie moderniuosius šokius, yra tikriausia tiesa. Jei čia kas galima bepridėti, tai nebent reikalavimas griežtesnės ateitininkų disciplinos tame dalyke, pašalinant atkaklesnius naujoviškų šokių mėgėjus net iš ateitininkų organizacijos. Tai ir turėtų būti pabrėžtinai nurodyta būsimame ateitininkų katekizme.

O kol jo dar nėr, visi ateitininkai turėtų įsigyti prof. Šalkauskio „Ateitininkų ideologiją“, ją nuolat studijuoti ir pagal jos nurodymus gyventi. Šia knyga visi jie turėtų didžiuotis ir džiaugtis, panašiai, kaip kad dabar didžiuojas ir džiaugias sulaukę 250-ojo savo „Ateities“ n-rio.

Kun. Brazauskas Šmėkla, pastojusi mūsų lakūnams kelią. „*Mūsų Girių*“ kl.

Richardas Wagneris gimė 1813 m. gegužės m. 22 d. Leipcige. Jo tėvas Friedrichas Wagneris buvo „Polizeiaktuar“, o motina, menko išsilavinimo, bet sveikos logikos ir pavyzdinga vaikų auklėtoja, Rosina Betz iš Waisenfelso. Richardas devintasis šeimos vaikas. Tais laikais karas drumsčia žmonių gyvenimą. Kyla maras, ir nuo jo 1813 miršta Friedrichas Wagneris, palikdamas neaprūpintą šeimą. Našlei Wagnerienei padeda šeimos draugas Geyeris ir 1814.VIII.14 ją veda. Geyeris — aukštos sielos kultūros žmogus. Visašališkai išsilavinęs ir universalus menininkas: poetas, artistas, dailininkas. Jis labai pamilsta Wagnerių šeimą, ypač mažutį Richardą ir rūpestingu auklėjimu sužadina jame visus meno diegus (ypatingai daug laiko jį mokė skambinti fortepijonu). Greitai miršta ir patėvis — 1821.IX.30.

Bet dabar motinai vargo nėra. Kai kurie vaikai gyvena savarankiškai: jie jau artistai.

1822 m. Richardas lanko Dresdeno „Kreuzschule". Pamėgsta istoriją ir graikų k. Muzikos pažanga su namų mokytoju — silpna. Jaunam menininkui nepatinka šabloniški etiudai. Jį traukia kūryba. Pats mėgina rašyti poeziją ir įvairias kompozicijas, sekdamas kitais. Ištisus du metus vaikas pompastiškai kuria. 1827 m. Wagnerių šeima grįžta į Leipcigą. Vaikas įdomaujasi tik filologijos dalykais, o visiems kitiems dalykams jis tinginys ir apsileidęs. Namų koncertuos susipažįsta su Beethoveno muzika. Tai svarbiausias veiksnys, sužadinęs Richarde meilę muzikai. Užsidegęs studijuoja muzikos teoriją ir pasiryžta likti muzikas. Rašytojas ir filologas Richardo dėdė Adolfas Wagneris paskatina jį į literatūros sritį. O vyresnioji sesuo, Leipcigo artistė, supažindina jį su scena ir tuolaikine moderniąja opera. Goethės „Faustas" ir kiti tada statomi veikalai buvo labai įtakingi Wagnerio kūrybai iki jo „*Rienzi*".

Pirmosios Richardo kompozicijos — sonata d-moll, kvartetas D-dur, orkestruotos arijos, piemenėlių muzika — baisiai diletantiškos.

Sausos techniškos muzikos pamokos su mokytojais jam nesiseka. Romantikai, ypač Hoffmanno fantazijos, įstumia jį į kraštutinį misticizmą. Vietoj mokytis jis ima rašyti milžiniškas orkestrui partitūras, pav. uvertiūra „Braut von Messina". O uvertiūrą „B-dur" pastato Leipcige. Publika jo debiutą išjuokia. Tai kiek jį atitolina nuo muzikos ir pastumia į filosofijos ir estetikos studijas. 1820 m. Leipcigo universitete su visu karščiu įsivelia į politines studentų organizacijas. Dalyvauja birželio m. revoliucinėj demonstracijoj. Revoliucinės idėjos persunkusios jo kūrybą iki „Rienzi".

1831.II.23 įstoja į Leipcigo konservatoriją. Studento Wagnerio politinis ūpas greit nuslūgsta. Jaunas entuzijastas kiek išsisemia ir pasijunta moraliniai dūžtąs. Bet greit save nugali ir grįžta iš katastrofos laimėtoju. Grįžta prie pamiršto meno. Naujo rimto mokytojo Theodoro Weinlingo skatinamas, jaunuolis parašo eilę vertingų instrumentalinių kompozicijų, sekdamas Mozartu, Beethovenu ir Weberiu. Įdomiausia sonata fis-moll su kalbančiu instrumento rečitatyvu. 1833.I.10. publika gana palankiai sutinka jo beethovenišką, romantišką simfoniją C-dur. Nuo 1832 m. rašo muziką prie dramų „König Enzio", Hohenstaufeno: „Sarazänin", „Friedrich Rotbart"; „Sieben Kompositionen zu Goethes Faust". Šio laikotarpio kūryboj maža savarankiškumo.

1832 m. keliauja susipažinti su muzikos miestu Viena. Apsivilia. Vietoj Mozarto, Beethoveno ir Haydno randa mados operą ir Strauso „Popuri". Grįždamas susipažįsta su Weberiu, kuris Prahoje pastato Wagnerio „C-dur" simfoniją. Meilės grafaitei Pachtai, skatinamas Weberio, Hoffmanno ir kt. romantiku įtakoje, parašo romantišką operą „*Die Hochzeit*". Tačiau kiti

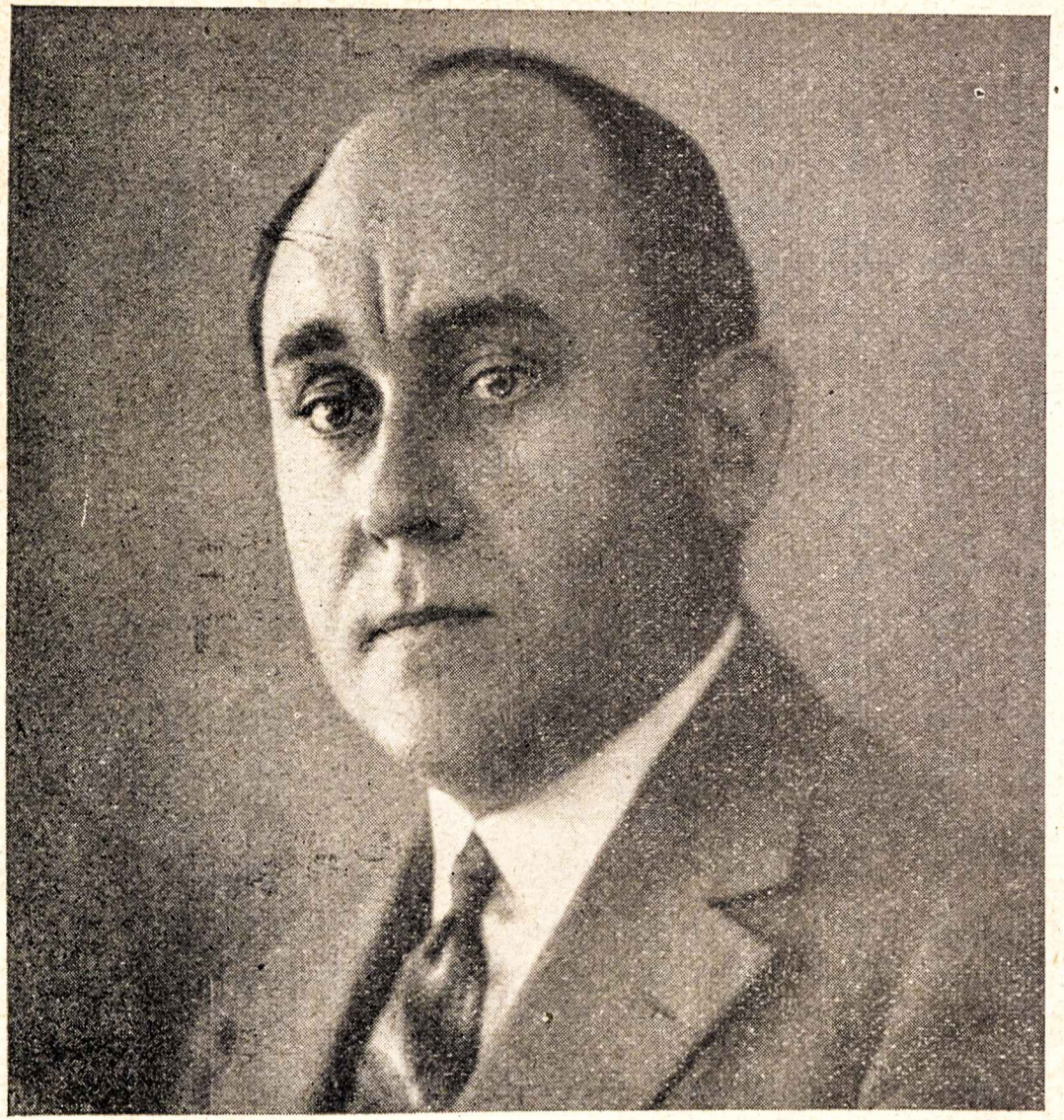

Doc. Dr. L. Bistras,
redagavęs „Ateitį“ nuo 1921 m. ligi 1923 m. VI.

Prof. Pr. Dovydaitis,
dabartinis vyriausias „Ateities“ red. ir leidėjas.

Wagnerio veikalai vėl pilni politinių idėjų ir tendencijų — išvarymas lenkų iš tėvynės, jų vadas Kosciuška ir t. t. Iš tų laikų yra uvertiūra „*Polonia*“. Pabaigęs mokslą su Weinlingu, Wagneris turi jau stiprią muzikalinę nuojautą ir skonį. Brolio proteguojamas, užima Würzburge choro dirigento, su 10 guldenų atlyginimo, vietą. Čia Marschnerio ir Cherubini'o įtakoj parašo pirmą didžiausią operą „*Die Feen*“. *) Siužetą jai ima iš Gozzi „La donna serpente“ (moteriškė, kaip gyvatė).

Turinys. Už meilę žemiškam vyrui fėja pavirsta akmeniu, bet mylinčio vyro ilgesio daina ją atburia. Fėjų karalius pasiima juodu į nemirštamą fėjų pasaulį.

Nuo čia Wagneris pradeda skleisti išganymo motyvus. Pav., tyra karaliaus Arindalio meilė išgano į akmenį pavirtusią Adą.

„Die Feen“ pralaužia naują kelią muzikos istorijoj. Tai pirmoji muzikalinė drama. Bet Leipcige ji nepavyksta pastatyti. Wagneris vėl puola į idėjų pasaulį, susidraugauja su H. Laube ir „*Jaunosios Vokietijos*“ literatais. Rašo įžanginius straipsnius į „Zeitung für die elegante Welt“. Uoliai kelia tautinės operos reikalą. Bet Belini'o „Romeo ir Julija“ ir Beethoveno simfonijos grąžina Wagnerį muzikai, pakeisdami jo pasaulėžiūrą. Parašo pagal Šekspyro „Mass für Mass“ — „*Liebesverbot*“. Šekspyro pabrėžtą etinį elementą Wagneris pakreipia geidulingumo linija. Šekspyrui meilė — idėjų priemonė, o Wagneriui — pats centras. „Liebesverbot“-e paslėpti „Jaunosios Vokietijos“ idealai. Jiems menas — politinės agitacijos būdas. Politika identiška su revoliucija, o revoliucija — viso egzistavimas. Ypač Paryžiaus birželio revoliucija buvo uždegusi Wagnerį. „Liebesverbot“, šalia vertingų vietų, turi daug lengvapėdiškumo. Autorius partitūrą padovanoja Liudvikui II von Beyer.

Kurį laiką Wagneris dirba Bethmanno trupėje. Bet publika jo pastatytais veikalais nesidomi. Trupė subankrūtuoja (1836 m.), o draugai jo pastatytą operą išjuokia. Wagnerio tai nejaudina. Tais pat metais jis veda keturiais metais už save vyresnę Magdeburgo teatro artistę Minną Planerytę. Bet materijaliniai šeimos vargai greit išardo jų laimę. 1837 m. Minna palieka savo vyrą. Po liūdnos vasaros Wagneris gauna Rygos teatre vietą. Į čia atvyksta Minna ir pasilieka jam ištikima ligi 1961 m. Bet Minna savo vyro aukštų idealų nesupranta. Tai ir yra didžiausia Wagnerio sutuoktuvių tragedija. Rygoje Wagneris dirba su milžinišku įtempimu. Atsisako nuo „Liebesverbot“ skonio ir pasuka į kilnųjį meną. Uoliai studijuoja Glucką, Spontini'į, Auberį, Belini'į, Cherubini'į. Wagneris siekia dramatinio rimtumo ir supranta didžiausią paslaptį, kad tik „einfach und edlen Kunst“ yra tikrasis menas. Sintetindamas savo jaunystės kūrybos išdavas, eina į „*Rienzi*“.

---

*) Vėliau „Die Feen“ operą autorius perdirba į muzikalinę dramą su puikiais recitatyvais.

Jos siužetas istorinis. Jau 1791 m. buvo Laigneloto „Rienzi drama“. Paskui rašęs Mary Russelis, Mitfordas ir kt. 1836 m. pasirodė Bermanno vertimas vokiečių kalba. Be to, Wagneris medžiagą jai ėmė iš Šillerio, Bulverio romanų, tautosakos, birželio mėnesio revoliucijos ir savo atsiminimų. „Rienzi“ subrendusios revoliucijos 5 veiksmų opera. Pagrindinė idėja — didvyrių idealų liaudis nesupranta.

Baigiantis Rygos teatre sutarčiai, Wagneris priverstas 1839 m. birželio m. sėsti su žmona ir šuniu Robber į būrinį laivą ir bėgti nuo skolininkų. Šita pavojinga trijų savaičių kelionė į Londoną duoda „Fliegender Holländer“ idėją. Kelionėje kuria „Rienzi“, o 1839.IX.16. su Meyerbeerio rekomendacijomis ir didelėmis viltimis pasiekia Paryžių, kur debiutuoja pasauliniai kompozitoriai.

Bet, baigiant ruošti „Liebesverbot“, teatras subankrutuoja, o kita Wagnerio kūryba publikai nepatinka. Ir čia pergyventi treji metai yra liūdniausi Wagnerio gyvenime. Jis dirba pagal užsakymus, perrašinėja ištraukas, partitūras. Pasidaro net korespondentu — kad nors pragyvenimui užsidirbus. Apie „Rienzi“ pastatymą — nė galvoti!

Wagneriui galutinai įkyri Paryžius. O išgirdęs apie puikiai pastatytą Beethoveno IX simfoniją ir Weberį, pasiryžta grįžti į tėvynę ir likti tautinio meno kūrėju.

Paryžiuje Wagneris parašė daug novelių, straipsnių, kuriais pliekė beidėjinį modernųjį meną ir muziką. Reikalavo keisti operą į muzikos dramą. Naujų idealų įtakoj parašė „Faustsimphonie“ ir d-moll simfoniją, kuri panaši į Beethoveno IX. 1840 m. baigė „*Rienzi*“, o 1841 m. „*Der fliegende Holländer*“. Sykiu nepaliovė studijavęs vokiečių liaudies padavimų, mitų, dainų, taip pat romantiškos kalnakasių poezijos. Iš jų sudarė „*Tannhäuser*“ metmenis ir „*Sarazänin*“. 1841.VI pasiekia Wagnerį linksma žinia, kad Dresdene pavyko jo „Rienzi“, o Berlyne statomas „Holländer“. 1842.IV.7. Wagneris galutinai palieka meno babelį Paryžių ir grįžta į tėvynę. Dresdene Wagneris, kaip dienos sensacija, gauna kapelmeisterio vietą.

Dabar Wagneris žengia tikru kūrybos keliu. Save randa muzikos dramoj, rimtume ir idėjose, kurias pamėgo jaunose dienose, studijuodamas pirmtakūnus. Pirmas rimčiausias jo veikalas „Fliegender Holländer“. Medžiagą jam ėmė iš Heinės, Haufo „Gespensterschiff“, „Memoiren des Satan“, savo kelionės įspūdžių, Odisėjo ir Amžino žydo padavimų. Iš šitos medžiagos Wagneris sukonstruoja puikią libretę „*Fliegender Holländer*“. Tai griežtas „*Rienzi*“ kontrastas. Menininkas žengia „*Feen*“ miglotu keliu, tik dabar tvirčiau ir stipriau pabrėžia išsilaisvinimo idėją.

Turinys. Už klastingą priesaiką Holandietis pasmerktas amžinai blaškytis jūrėse. Prakeikimą gali nuimti tik ištikima iki mirties moters meilė. Holandietis sutinka medžiotojo Eriko mylimąją Sentą. Senta iš pasigailėjimo pamyli nelaimingąjį. Bet

Erikas riša ją prie savęs žemiškąja meile. Holandietis suabejoja Sentos taurumu, atsisako išgyti ir grįžta į jūres. Bet Senta jėga išsivaduoja iš Eriko ir šoka į jūres, šaukdama tolstančiam Holandiečiui:

„... Aš ištikima tau ligi mirties".

Sentos atsisakymas Eriko ir atsidavimas visa išganančia meile Holandiečiui įprasminami jos tragiška mirtimi.

Veikalo muzikos pagrinde iškyla naujas principas — leitmotyvas. Tiesioginis leitmotyvas buvo ir anksčiau italų operoj, Berliozo ir Glucko kūryboj. Bet wagneriškas leitmotyvas yra atsiminimo leitmotyvas — tai poetiškai muzikališkas aiškinimas. Pav., Holandiečio pagalbos šauksmas ir vos girdimos išganymo meliodijos. Apskritai, veikalas romantiškas, tautiškas. Nuosekliai teka veiksmas, turtinga muzika arijomis, duetais, chorais, rečitatyvais, leitmotyviškais priedais. Bet ir šitas genijalus kūrinys liko nesuprastas. Po keturių pastatymų „Holländer" išnyksta. Vėl prasideda Wagnerio vargai, kurie bloškia jį nuo pasirinktojo kelio. Bet tikras menininkas nenupučiamas ir nepajudinamas. Įvairiai trukdomas, jis vėl rašo ir baigia 1845 m. *„Tannhäuser"*.

Medžiagą ima iš Heinės, gausių „Tannhäuserlied", 13 a. padavimų apie Thiuringietį minesengerį Thanhäuserį; iš padavimų apie konkursinius poetų dainavimus, Hoffmanno „Der Kampf der Sänger". Iš visa tai Wagneris sukuria dramą *„Tannhäuser"*.

Turinys. Tanhäuseris myli Elzbietą. Bet jis kelionėje nuklysta į meilės deivės Veneros kalną ir per metus sotinasi tuo gyvenimu. Prisiminęs Elzbietą — grįžta. Draugai suruošia jo sugrįžtuvių šventę ir dainavimo konkursą. Tanhäuseris ima dainuoti apie Venerą ir garbina žemiškąją meilę. Išsigandę ir pasibjaurėję riteriai nori mirtimi nusikaltėlį nubausti, bet Elzbieta sutramdo jų kerštą ir nurodo jam atgailos kelią pas popiežių. Tačiau ir Ryme Tanhäuseriui kaltės neatleidžia. Jis nori grįžti vėl į Veneros džiaugsmo ir aistrų kalną, bet Elzbietos kilni pasiaukojimo ir draugiškumo meilė išplėšia jį iš amžinos pražūties.

Šis kūrinys gana savarankiškas. Tas pabrėžiamas aukštybių ilgesys, paneigimas žemiškumo ir kūniškos aistros, skaistus Elzbietos charakteris — visiškai nepanašu į tą medžiagą, iš kurios skolytas siužetas. Šioj perdėm wagneriškoj dramoj vyrauja dvejopa meilė: pagoniškoji—Veneros ir krikščioniškoji, išganančioji—Elzbietos. Tanhäuseris yra veiksmo nešėjas. Jo karštame siūbuojančiame charakteryje yra ir Wagnerio menininko prigimties. „Tannhäuser" muzika „Holländerio" stiliaus. Atskirų senosios operos numerių vietoj — veiksmas suskirstytas dramos pavyzdžiu. Scenos išpildytos su visu išraiškos priemonių turtingumu. Nepaprastai meniškai sujungta muzika ir scenos veiksmas. Leitmotyviniai atsiminimai gausūs. Veikalas žavi tikru dramatišku charakteriu, veiksmo laipsniavimais, kontrastais ir milžinišku ansambliu. Pastačius šį veikalą, prasideda pusę šimtme-

Kalbininkas St. Dabušis,
redagavęs „Ateitį“ nuo 1919 m. ligi 1921 m.

čio trunkąs ginčas už ir prieš Wagnerį. Priešai jo kūrinius su pašaipa vadino „Zukunftsmusik“.

1849 m. vasarą ilsėdamasis planuoja visai naujo stiliaus komišką operą *„Die Meistersinger“*. Šalia to, studijuoja *„Lohengrin“* šaltinius, kurių bus šie: Gralio riterio padavimas, Lohengrino kelionė pas Elza von Brabant, Wolfram von Eschenbach „Parzivalepos“, brolių Grimų pasakos, Görres prakalba prie „Lohengrin“, vidurinių amžių padavimai apie „Schwannenritter“, „Jüngeren Titurel“, sengermanų padavimai. Naujesniais laikais „Lohengrin“ muzikai ir tekstui neapsiėję be įtakos Weberio „Euryanthe“, Marschnerio „Templer und Jüdin“ ir Immermanno „Merlin“.

Wagneris persunkia šią medžiagą savo dvasia. Išveda idėją, panašią į „Feen“.

„Lohengrin“ turinys. Elza von Brabant patraukta į teismą. Pasirodo nepažįstamas riteris, kurį gulbė laiveliu atveža į žemę. Jis kaujasi už Elzą su grafu Telramundu ir įrodo Elzos nekaltumą. Elzą veda nepažįstamas riteris su sąlyga, kad nepaklaustų jo kilmės ir vardo. Tik per intrygas Telramundo žmonos Ortrūdos Elza ištaria pavojingąjį klausimą. Vyras pasisako, kad jis Gralio karaliaus Parsifalio sūnus Lohengrinas — šventojo Gralio riteris. Bet jeigu toks riteris žmonių pažintas — turi

grįžti į Gralio pilį. Lohengrinas skiriasi su Elza. Tai sunki bausmė abiem už jos nusižengimą. Elza nepergyvena atsiskyrimo valandos ir krinta negyva.

Autorius puikiai atvaizduoja antžmogiškos būtybės pasiilgimą žmogiškosios tyros meilės. Lohengrinas pasiekia moters meilę tik paslėpęs viršžemišką prigimtį. Tikrą meilę moteris tik tam dovanoja, kas atvirai ir be sąlygų jai atsiduoda. Čia buvo sąlyga — ir įvyksta konfliktas. Elza stato klausimą ir reikalauja aiškumo — kas ir kam jų meilė — ne iš žingeidumo, bet iš vidujinių, gilių gamtos dėsnių veržimosi. Konflikto išorinis akstinas — intrygos. Apskritai, „Lohengrin" vaizduoja paskutines kovas krikščioniškos ir pagoniškos pasaulėžiūros.

„Lohengrin" autorius pasirodo tikras naujos formos maestro. Labai vykusiai dramatiškas gestas aiškinamas muzika. Pav., Ortrūda išeinančiai iš bažnyčios Elzai pagraso ranka, o orkestras taip pašėlusiai galingai sugaudžia, kad įspūdį šimtus kartų sustiprina. Wagneris savotiškai reformuoja orkestro sąstatą. Nesilaiko klasikų tradicijų, bet pritaiko naujus instrumentus, atskirus tipus lydi atskirų instrumentų muzika: pav., pasirodo karalius — gaudžia majestotiškos skardinės dūdos; o Elzai — vyniojasi švelnus minkštų medinių dūdų reljiefas. Natūralus, melodiškai plaukiąs deklamavimas, rečitatyvo tendencija — visa tai formos istorijoj nauja pažanga.

Bet „Lohengrin" pastatymas tada buvo neįmanomas. Wagneris pastato įvairių klasikų kūrinius ir, smarkiai visiems priešinantis, Beethoveno IX simfoniją, kurią tada vadino „užmirštuoju ir nepasisekusiu senstančio genijaus kūriniu". O rezultatai!?? Nuo tada ši simfonija lieka pasauliniu muzikos veikalu.

Nenuilstąs Dresdeno koncertų dirigentas, poetas, muzikas, žurnalistas ir kompozitorius Wagneris kuria naujus veikalus: „*Liebesmahl*", kuriame vos girdimas „Parzifal" nujautimas; mirusiam vokiškiausiam kompozitoriui Weberiui liūdesio maršą ir t. t. Bet viešoji kritika jam nepalanki. Operos personalas — nepalankus, kam jo operos reikalauja maksimumo atsidėti, jas išpildant. O publikai wagneriško meno idėjos nesuprantamos. Wagneris susirūpina meno reforma. Jis įteikia švietimo ministeriui pagrįstus meno ir teatro reformos projektus. Teatras turi būti ne pramoga ir įspūdžių ieškojimas, ne biznierių ir spekuliantų lizdas, bet, kaip senovės graikų, tautos auklėjimo ir lavinimo įstaiga. Bet ir jo projektai pasilieka popieroj.

1848 m. galvoja apie milžinišką Nibelungų dramą, kurios rašo tik paskutinę dalį, „Siegfrieds Tod", o 1849 m. jau baigia 5 veiksmų dramą „Jezus von Nazareth". Čia įkūnija krikščionių religijos dieviškumą. Nes krikščionybė meilės ir doros religija. Siužetas imtas iš Palestinos pavergtų žydų judėjimo prieš romėnus. Tai analoginis veidrodis tuometinės politinės būklės Vokietijos, kuri troško išsivaduoti. Veikale — daug optimistiškos Feuerbacho įtakos. Wagneris pats įstoja į „Vaterlandischen

Verein“, kurie siekė respublikos. Po Dresdeno sumišimų rašo beveik utopiškas teorijas apie respubliką, apie valstybės ir meno reformas. Jį vėl žavi revoliucija. Įsivelia į nihilistus revoliucininkus — jų visų laukia mirties bausmė. Wagneris išbėga į Weimarą, pas tylųjį ir idealųjį draugą Lischtą. Čia vos spėja pastatyti „Tannhäuser“, vėl turi bėgti nuo Dresdeno persekiotojų. Su kitais pabėgėliais apsistoja Ziuriche. Čia vėl planuoja naujus kūrinius ir rašo teorinius, kūrybą nagrinėjančius veikalus, kurių žymesnieji: „Kunst und Revoliution“, „Das Kunstwerk und Zukunft“, „Kunst und Klima“, „Das Judentum in der Musik“, „Oper und Drama“ ir daugybę kitų. Svarbesnės idėjos — visi menai turi specifiškos egzistencijos atsisakyti ir sueiti į dramą. Turi būti glaudus ryšys tarp žodžio ir muzikos, tapybos ir dekoracijos, skulptūros ir statiškos vaidybos, statybos ir scenos konstrukcijos. Socijaliniai, gamtos mokslai, rasių santykiai — tai sąlygos menui augti, arba žlugti.

Iki Wagnerio operos tikslas buvo muzika, o drama ir žodinė išraiška — priemonė. Wagneris tai sukeičia: operos tikslas — drama ir žodinė išraiška, o priemonė — muzika. Tokios operos vardas — muzikalinė drama. Sintezė abstrakčiausios ir turiningiausios Beethoweno muzikos ir Šillerio „Seelendramų“ duotų idealiausią kūrinį — muzikalinę dramą, kuri tobuliausiu būdu išreikštų žmogiškosios sielos ir širdies esmę ir gyvenimo konfliktus. Wagnerio ir Šillerio pasaulėžiūros beveik sutampa. Bet didelę, literatūros atžvilgiu, įtaką jam daro Feuerbachas, nusverdamas pamėgtas Schopenhauerio idėjas ir filosofiją.

Schopenhauerio įtakoj gimsta milžiniška tetralogija „*Der Ring der Nibelungen*“. Tetralogija susideda iš „Das Rheingold“, „Die Walküre“, „Siegfried“ ir „Götterdämmerung“. Šitos didelės dramos svarbiausias didvyris Wotanas — dievų tėvas.

Medžiagą šiems kūriniams ima iš šiaurės pasaulio mitų, padavimų „Altnordischen Heldenromanen“, Vokiečių Nibelungų dainų, liaudies pasakų, ypač „Fürchtenlernen“, Wielando epo, Grillparzerio „Das goldene Vliess“. Nagrinėja moksliškus apie padavimus traktatus „Versuch einer mythologischen Erklärung der Nibelungensage“. Gilios studijos padeda puikiai medžiagą sutvarkyti ir logiškai išvystyti.

Turinys. Nibelungas Alberichas išplėšia Reino dukterų saugojamą auksą. Burtininkas nukala iš to aukso žiedą, kurs jį padaro pasaulio valdovu. Dievų tėvas Wotanas atima iš jo žiedą. Alberichas meta prakeikimą — kam žiedas teks, tam mirtis. Visa žinanti deivė Erda įspėja Wotaną apie prakeikimą — galį mirti visi dievai. Wotanas atiduoda žiedą milžinams Fafneriui ir Fasoltui, kurie iš dėkingumo pastato jam Walhallos pilį. Bet žiedo prakeikimas baisus: Fafneris užmuša savo brolį ir pasivertęs į milžinišką drakoną saugoja Nibelungų turtus. Wotanas renka walkūriečius: drąsių kovoj žuvusių karžygių ir kilnių mergaičių vėles žygiui į Walhalę, ir ši kariuomenė nori

Doc. Dr. J. Grinius,
redagavęs „Ateitį“ nuo 1925.VII ligi 1926.VI.

nugalėti Nibelungus. Bet Fafnerį gali užmušti tik laisvas ir nepriklausomas karžygis. Atsiranda Sigfridas von Mime — Sigmundo ir Siglindos sūnus. Mime laukia, kad drąsus berniukas drakoną nudės, pats žus, ir jai žiedas liks. Bet Sigfridas savo kardu užmuša drakoną ir klastingąją Mime. Sigfridui tenka žiedas. Jis pažadina iš mirties Walhalos Brunhildą ir ją veda. Tik Nibelungai nenugalėti. Alberichas irgi turi sūnų Hageną, kurs turi kovoti su Sigfridu dėl žiedo. Kai Sigfridas atkeliauja į Gunterio, žmonos brolio, dvarą, Hagenas įteikia užburtą gėrimą, ir Sigfridas pamiršta, kad vedęs Brunhildą. Jis perša ją Gunteriui, o sau nori gauti žmonos seserį Gutrūną. Pasipiktinus Brunhilda susitaria su Hagenu Sigfridą nužudyti. Reino dukros išaiškina Brunhildai tiesą. Bet per vėlu! Hagenas jau nužudęs Sigfridą. Atgailaudama našlė seka mirusį karžygį ir meta į Reiną prakeiktąjį žiedą. Hageną įtraukia Reino dukros į keršinančias bangas. Pasaulis nuo prakeikimo išpirktas. Nibelungai nugalėti. Wotanas yra tik pasyvus stebėtojas. Jis eina į mirtį, kurios nujautimas anksčiau jį baugino. Žemėje siaučia mirties kovos, o liepsnose žūsta Walhala — galas senos dievų giminės — žiedo auka.

Šio veikalo atskiras dalis, veiksmą ir turinį Wagneris daug kartų keičia, apdirbinėja, kol suveda į tobulą „Ring“.

Pagrindinė idėja — netiesa visumet bus nubausta, nors nusidėtų dievai, ar pats Wotanas. Brunhilda iš meilės atsižada žiedo — galybės pasaulį valdyti — ir panaikina prakeikimą.

Tuo pabrėžiama, kad ne sau meilė, bet tik tokia, kuri yra atsisakanti ir atsiduodanti kitiems — turi išganančią galią. Pats Wagneris šią tendenciją nepajėgia konkrečiai konstatuoti. Tik dideliu Brunhildos monologu vainikuoja pasaulinę tragediją:

„selig in Lust und Leid
läst — die Liebe nur sein!"

Veikalo pesimizmo problemą autorius išsprendžia — pilnu atsisakymu kiekvieno geismo, pilnu dėl meilės atsižadėjimu galima rasti išganymas.

„Ring" drama nuosekli, logiška. Veiksmas ir stilius vieningas. Žiedo simbolikoj Wagneris išvengia „Schicksaltragödie", fatališkumo.

Atskiros „Ring" dramos turi nuosavą stilių. „Rheingold" turi linksmų fragmentų, „Sigfrid" idiliškas, o paskutinės dvi — iš siauro akiračio ligi universalumo išsiplečia. Tai įrodo kūrėjo išraiškos dovaną. Visą veikalą sintetina vieningas įspūdis, muzikališkas meistriškumas. Scenos atbaigiamos pagrindiniais motyvais. Melodiškas dainavimas, deklamacijos, rečitatyvai — kilimo ir slūgimo perijodai yra „unendliche Melodie", kuri apima visumą. Pats Wagneris pasisako, kad tik čia muzika ir poezija virto vienybe. „Ring" yra apie 90 leitmotyvų: žiedo, kardo, aukso, Wotano ir t. t., kurie jungia dramos eigą, idėjas, situacijas ir asmenis. Dėl to „Ring" reikalauja stipriausio orkestro sąstato. Pati muzika, kaip ir siužetas, romantiška. Atskiros dalys neturi uvertiūrų, tik bendrą įvedamąją preliudiją ir turtingą simfonišką „Götterdämmerung". „Trauermusik" po Sigfrido mirties.

Ryšium su „Ring" pastatymu, Wagneris galvoja apie savotišką teatro rūmų pastatymą. Namas turi būti kaip amfiteatras, su uždengtu orkestru, kad jis neardytų dramos iliuzijos. Vaidinimai turi būti lyg didelės šventės, į kurias renkasi visa tauta. Bet Wagneris — neturtingas. Už išleistas partitūras ir pastatytus veikalus turi daug skolų, nors jį draugai gana gausiai sušelpia. Kaip realizuoti šitas utopijas? Užsidirbs! Stato 8 koncertus Londone — bet sutarto honoraro negauna. Tačiau gyvenimas vėl šyptelia. 1852 m. Ziuriche susidraugauja Wagneris su turtingu pirkliu Wesendonk ir jo žmona Mathilde. Šeima mėgsta meną ir brangina Wagnerį. Wesendonk pastato ant savo žemės Wagneriui puikią vilą. Bet laikui bėgant, Wagnerio draugiškumas su Mathilde virsta meile. Tada Wagneris nusilenkia doros įstatymams ir papročiams, palieka nuoširdžią šeimą ir iškeliauja. Pertraukia kurti „Ring" ir rašo „Tristaną", į kurį sudeda skaudžius savo pergyvenimus. Škicuoja „Parzifal", „Meistersinger", rašo Mathildai eilėraščius ir kita. Nelaimingas genijus savo sielos dramą skandina kūryboj. Venecijoj ir Luzerne baigia „Tristan und Izolde" libretę ir kompoziciją.

Medžiagą skolija iš Chrétien de Troyes, Müllerio, Gottfried

Vyt. Tamulaitis

Jūrių mergelė

Jūrės pabudina širdį, jos liepia ilgėtis.

Apsigyvenau pajūry.

Dienos, kaip smagus javų vilnijimas, saulėtos ir puikios bėga tolyn ir dingsta už vakaro ribos. Jau nebeateina praeities atsiminimai, nesudėsto apysakos iš anų dienų, tarytum, jūrių vilnis ištrynė jos skirsnių pavadinimus, ir nerandu nė vieno vardo, kuo aną apysaką pavadinti galėčiau. Nes visą mano krūtinę užtvindė naujo gyvenimo srovės, kuriose nugrimzdo visa praeitis, jurės tvieskė į sielą tokiu spindėjimu, prieš kurį išblyško visi, kitą kart dideli, džiaugsmai. Mano būtis prisipylė naujo gyvenimo, o šis nesulyginamas, šis nuostabus. Ir galvoju dabar, kiokios šviesos nušviečiami atsitikimai tada virpino mano dvasią, jeigu ir tada kalbėjau, kad nėra žygio, kurs būtų ne laimės troškulio pagimdytas. Nes kas gi tada galėjo pažadinti laimės ilgesį — ar mėlynosios tolumos, ar už Nemuno tolybių gęstąs saulėlydis, ar vidunaktį virpančios žvaigždės... Nesulyginsi anų dienų ilgesio su šiuo, kurio prisisunkė pilna mano būtis, kaip vakarą laukai prisisunkia vario varpų skambėjimo.

Rytą, vos tik atveriamos durys į jūres, ankstyvas jų vilnių murmėjimas daužos į mano kambario sienas. Dar akių nepramerkiau, dar miego angelas rymo prie mano galvos ir

---

von Strasburg iš XIII a. Tristano epo. Šitą medžiagą persunkia gausiais nelaimingos savo meilės pergyvenimais.

Turinys. Karaliaus vestuvių laive Tristanas veža savo mylimąją Izoldą karališkam savo dėdei. Nusiminusi Izolda priverčia Tristaną su ja išgerti mirties nuodus. Bet per apsirikimą juodu išgeria meilės gėrimą, kurį buvo įdėjusi burtininkė Izoldai ir Tristano dėdei. Jaunieji prisipažįsta mylįsi ir mato, kad dabar amžinai juodu surišti. Bet Tristanas nuveža dėdei Izoldą, o pats išvyksta į tolimą pilį mirti. Susižeidžia kardu. Bet Izolda randa jį. Per vėlu. Tristanas jos rankose sutinka išganančią mirtį.

Pagrindinė idėja — Tristanas ir Izolda atsisako kūniškos meilės ir ilgisi mirties, išsilaisvinimo. Kalba nepaprastai plastiška, eksstatiškų jausmų nesaikumas ir poetiškų vaizdų turtingumas puikiai atskleidžia dvasinę dramos sferą. „Tristanas“ — muzikališkiausia Wagnerio drama. Ypatingai puiki meilės ir pasiilgimo chromatinė muzika. Gausu disonansiškų priedų.

(b. d.)

kvėpuoja į mano veidą, o aš tame, vos sugaunamame vilnių murmėjime pajuntu kažko Amžino ir Begalinio veiklą. Nežinoma, nuostabi ranka paėmė šias vilnis ir iš tokių tolybių atnešė netoli mano lango, kad čia jos pleškentų, murmėtų, oštų ir šauktų, žadintų mane ir kalbėtų apie didelius, prasmingus daiktus.

Šoku iš lovos. Prieš mane atsiskleidžia tie milžiniški plotai, sujudę, įsisiūbavę, ir rodos, artyn artyn... Toks menkas ir toks baimingas esi prieš gaivališką gamtos stichiją.

Žuvėdros jau krykštauja, mojuoja ilgais sparnais, išskečia juos ir atsistoja putotoje vilnies viršūnėje. Pakilusios akmeniu puola žemyn, vėl kyla į viršų ir klykia. Toks lengvas, skaidrus ir nerūpestingas jų gyvenimas, taip nepanašus į nuolatinį žmogaus kentėjimą. Žiūri į šį nerūpestingą jų žaidimą ir klausi save, kodėl žmogus taip kietai pririštas prie žemės: ar kad joje sutrūnytų jis, ar gal juo didesnio ilgesio skatinamas veržtųs į dausas. Kodėl?

Ir visados, kada prieš tave blizga ar supasi marios, tau vaidenas už jų paslaptingi, tolimi kraštai, kuriuose gyvenanti tavo sapnuojama laimė, į kurią tu visą savo gyvenimą su kiekvienu žingsniu veržiesi, o ji lieka vis tolima, vis viliojanti, vis masinanti. Tu taip artimai širdimi prisiglaudi prie kažkokio kito pasaulio, o visa aplink tave taip pilka ir banalu. Ana, kai jūrės nurimusios, o kairės įlinky paskęsta krantai, medžiai ir vilos, pajunti, kaip kažkoks giedras veidas pasilenkėties skaidriu tavo sielos veidrodžiu ir mato visą tavo dvasią, kvėpuoja į ją ramybę ir paguodą. Ir nieko tuomet nenori, tik amžinai čia pasilikti ir vakaro tyloj klausyti to tylaus, tavo dvasiai šnibždančio balso.

Visai išnyksta pasaulis, kai kitą čia pat pajuntame, prisiglaudžiame prie jo ir juo kvėpuojame — jo nuostabiu alsavimu, skaidrumu jo ir ramybe.

Saulėlydis. Vakarai praplyšo ir ištryško Viešpaties veido šviesa. Nusidažė dangus, balti bangų mezginiai paraudo, žuvėdros taškos rausvomis putomis. Debesėliai sustojo, atsirėmė į pušų viršūnes ir atsigrįžo pasižiūrėti saulėlydžio stebuklo. Dabar, va, vakaruose susiformavo nuostabus šviesos bokštas, o jo viršūnė įsmego į debesų garbanas. Norėtum atsiklaupti prie jo ir pasimelsti, nusistebėjimu trokštančią dvasią palengvinti. Vėl — prieš raudoną saulėlydį skrenda žuvėdros, skrenda lyg koki rožiniai, fijoletiniai paukščiai, o jų sparnų mojavimas ištirpsta juostančiame šiaurės ir pietų danguje. Nuo baigiančių gesti saulėlydžių jūra — aguonų žydėjimas. Šviesos tirpsta, mainos, plevena, gęsta, tolumoje iškyla laivai, nešami mėlynų ir žalių šviesų.

Nuostabūs pajūrio vakarai, bet dar nuostabesnė širdis,

kuri, kaip klykiančios žuvėdros, blaškos ir daužos begalinio ilgesio kankinama, jūrių tolybės gundoma.

Jūrės pabudino širdį, jūrės atnešė nenumaldomą ilgesį.

Žuvėdros seniai jau nebeklykia. Tik amžinas vandens bangavimas neramina krantą. Dvelkia stipresnis vėjas, vilnys auga, teškia į uolas ir sidabriniais purslais nubyra į gelmę. Monotoniškas ošimas, ūžesys. O pro jį prasiplėšia lyg šauksmas, lyg dėjavimas. Lyg anų pasakų vidunaktis katedroj, šiurpulingas vargonų gausmas, kuriame dejuoja kentėti pasmerktos žemės širdis.

Prie vieno lango plasnodavo žuvėdra.

Tą dieną smarkiai lijo. Vėjas, nešiodamasis šmorus lietaus, blaškės kopose, ūžavo pušų viršūnėse, šios lankstėsi į visas puses ir gūdžiai ošė. Visą pušyną skardeno jūrių ūžimas. Rodės, visa prigimtis ėmė ošti, net laisvas lygumos vėjas nešėsi jūrių triukšmą.

Grįžau iš pajūrio šlapias ir pavargęs. Vienoj gatvelėj sutikau berniukų būrį, kurių vienas nešės pagautą žuvėdrą, supešiotais sparnais ir suterštomis plunksnomis. Jos akys buvo liūdnos ir drėgnos, pilnos laukinio skausmo ir beviltiško nelaisvės skundo. Ji, norėdama išsivaduoti iš stiprių rankų, plumpsėjo baltais, smailiais sparnais, bet jos pastangos buvo veltui. Ir staiga dinktelėjo noras išgelbėti šitą nelaimingą paukštę. Būtinai būtinai išgelbėti ir vėl leisti jai skraidyti po neužmatomą jūrių ir dangaus platybę...

Aš mylėjau jūrių paukščius, ypač baltas jūrių žuvėdras, padangių laisve skambančius jų kliksmus, jų žaidimą su bangomis. Jos puldavo į uolų putas, kildavo stačiai orą, jei banga šokdavo į jas, ir stačia galva vėl krisdavo žemyn, kai banga prasirisdavo. O vanduo žvilgėdamas lašėdavo nuo baltų sparnų... Žinau, jei būčiau leidęs šį kartą žūti nelaimingai paukštei, jei būčiau praėjęs pro ją abejingai, vėliau gal būčiau gailėjęsis, kankinęsis, pats nežinodamas dėl ko.

Berniukai su paukšte jau buvo praėję, kai aš staiga atsigręžiau ir šūktelėjau:

— Vyrai, aš perku iš jūsų šitą paukštę!

Kai jie nustebę atsigrįžo, aš susigėdau dėl savo jautrumo ir susijaudinimo; argi verta dėl tokio mažučio ir menko paukštelio, kaip ta jūrių žuvėdra, jaudintis? Kam ji buvo man reikalinga? Mylėjau jūres, laisvę, tad mylėjau padange skrendančias žuvėdras ir dabar gailėjausi vienos iš jų... Dėl to jos pasigailėjau? Gal dėl to...

Padaviau pinigus, ir vaikai linksmai šūkaudami nubėgo į pajūrio krautuvėlę. Jaučiau kaip mano rankoje iš baimės vir-

pėjo paukštelės kūnas, kaip daužės jos mažutė širdis, lyg prie stiklo plaštakė. Paglosčiau jos plunksneles ir ištiesiau ranką:

— Būk laiminga...

Suplasnojo ji ilgais, smailiais sparnais, sverdėdama iškilo ji į orą ir išnyko vakaro prietemoj. Kažkoks džiaugsmo ir pasitenkinimo jausmas paėmė mane. Skraidyk po jūrių platybę,

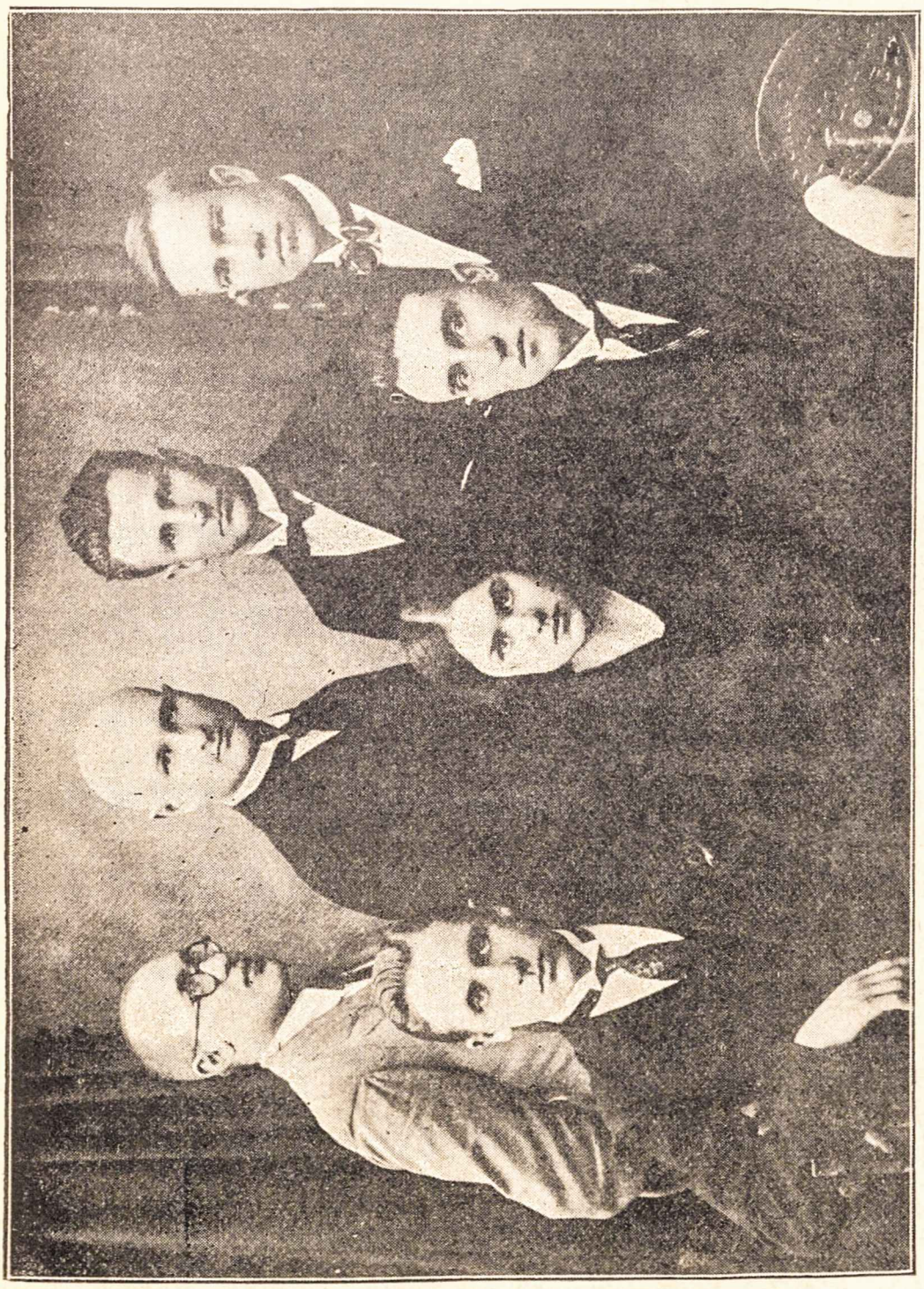

„Ateities" redakcinė komisija ir administracija (1925.VII—1926.VI). Sėdi — *J. Grinius, S. Neris-Bačinskaitė, A. Janušević̆ius. Stovi — V. Juronis, Tarvydas, St. Balsys ir A. Kučinskas.*

nes laisvė mums visiems duota, ji mums brangiausia už viską. Skrajok ir džiaukis, nes tavo kelias tolybėje...

Grįžau namo nuvargęs ir greit užmigau. Rytojaus dieną išgelbėtąją paukštę vos beprisiminiau, o po kelių dienų buvau ir visai apie ją užmiršęs, kaip užmirštam visus paprastus, kas-

dieninius, mažutėlius įvykius, kuriems mes gyvename neteikiame reikšmės. Bet atsitiko tai, ko aš visai nesitikėjau.

Sėdėjau šį popietį prieš namus prie perkaso ir žiūrėjau į vandens gėles, augančias jo dugne. Šeimininkė šūktelėjo man esąs laiškas. Kas man galėtų rašyti? Ieškojau vienatvės ir radau jų čia Niekas nežinojo manęs... Kas kalėtų man rašyti?

Koks buvo mano nustebimas, kai laiške skaičiau:

— Nepažįstamasis, atleisk, kad išrdystu drumsti tavo širdies ramumą. Bet negaliu nepadėkoti Tamstai už išgelbėjimą tos nelaimingos žuvėdros, kurią taip mylėjau... Vargšė mano žuvėdra. Išskrido aną gražų rytą, iškilusi audra ją bloškė į vielas, sužeidė, o vaikai ją pasigavę nusinešė. Kiek prašiau, net raudojau, jie negrąžino. Vargšė mano žuvėdra. Ji vėl pas mane, vėl lesa iš mano rankų ir savo sparnais taršo mano galvą. Myliu savo žuvėdrą. Kai pamačiau ją Tamstos rankose, norėjau pribėgti, paprašyti, išverkti, deja, tai buvo negalima. Kaip aš nudžiugau, kai Tamsta ją paleidai. Šimtą, tūkstantį kartų Tamstai dėkoju. Ji buvo sužeista ir vos paskrido. O dabar, štai, ji vaikšto meilutė po kambarį ir rankioja trupinėlius. Žiūriu į ją ir klausiu: kaip jos nemylėti? Prijunko ji prie manęs dar mažutė, skrajoja dieną su žuvėdrų būriais, o vakarą grįžta ji prie mano lango, sparneliais muša, klykia, kol ją atidarau. Įpuolus į vidų, tupia ant mano peties, plasnuoja, cypia, plazda. O jei ilgiau jos neįleidai! Į mano veidą savo kietą snapą tada išmėgina. Bet vėliau kokia ji linksma... Daužos po kambarį, lyg visa ryžtus aukštyn kojom apversti. Ak, kaip dėkinga Tamstai esu.

Jūsų nepažįstama „Jūrių Mergelė".

Ar ne jos ilgėjosi mano siela?

Trumputis laiškelis, bet kaip suardė mano ramybę. Net pats imu pykti. Ką darau, kur einu, o galvoje vis klausimas: a ksji? Nejau taip ir liks paslaptis? Kodėl man taip parūpo? Juk taip pamėgau vienišiaus gyvenimą, dvasia visai ne žmonių ilgėjosi. Kodėl man taip parūpo kažkokia žuvėdros sasavininkė?

O keistas, nelauktas laiškelis mane vis labiau stebina. Ta smulkutė, nepažįstamos mergaitės rašysena mane jaudina. Negaliu atsikratyti minties: kas ji? Kieno tas laiškas? Dar kartą jį skaitau, dar ir dar... Nors daug apie tai mąstau, bet žinau dėl to daugiau negaunu. Kas ji, toji nežinomoji jūrių mergelė? Kaip sužinojo ji mano vardą? Gyvenau vienumoj, pasirinkęs šį nuošalų namelį. Ir kas dabar surado mane, čia, vieną su savo mintimis ir svajonėmis, vieną su savo troškimais ir ilgesiu?..

Dažnai nueidavau prie jūrių, prisimindavau tą baltą žu-

vėdrą, tą keistą laišką ir visas smulkmenas, ką kalbėjau su berniukais. Gal būt, negyvendamas vienas, o su žmonėmis, būčiau greit viską užmiršęs, tatai būtų buvęs tik trumputis mano gyvenimo epizodas, gyvenimas būtų viską nusinešęs, o smalsumą užmigdęs gūdžiu savo tylėjimu. Bet dabar, kada aš nuolatiniam vienatvės nerime ir klajojime būnu vienui vienas, jaučiu, kad daraus vis neramesnis, o smalsumas virsta į keistą neaiškų kažko pasiilgimą. Kuris naujas jausmas pabudo mano širdyje? Vis dažniau ir dažniau mąstau apie tą nepažįstamą mergaitę ir išgelbėtą žuvėdrą. Vieną be kitos jau nebegaliu įsivaizduoti, jų vaizdas ima deginti mano smegenis. Kas ji, ta nepažįstama Jūrių Mergelė?

Vieną dieną, grįžęs iš pajūrio, radau ant stalo laišką. Koks buvo mano džiaugsmas, kai pažinau nežinomosios jūrių Mergelės smulkutę rašyseną. Suplakė mano širdis, jaučiau, mano veidas užkaito. Kodėl? Susijaudinęs laišką suspaudžiau plėšti. Ne, eisiu į pajūrį, ten sėsiuos ant uolos ir perskaitysiu.

Netverdamas smalsumu dedu tą brangų laišką į kišenę ir skubu prie jūrių. Ką ji tau rašo, ką ji vėl tau pasakys, ta nežinomoji mergelė, tau, vienišiui?..

Staiga blykstelia niuri, baugi mintis: čia ne ji tau rašo, ne ta nepažįstamoji mergelė...

Ne, ne ji. Man tik pasivaideno jos smulkutė rašysena, man tik akyse taip pasirodė. Apie ją daugiau nieko nesužinosiu, nieko neišgirsiu. Ji pasiliks tik mano mintyse, praeities atsimimuose, kurie ataušta kaip pelenai ir išsisklaido kaip dūmai...

Ne ji? Trumputis, atsitiktinis suabejojimas, o tiek daug jis man išaiškino. Šiuo mirksniu skaudžiai pajutau tokio turto, kokios brangenybės aš būčiau nustojęs. Kodėl ji man taip parūpo?

Nelaukdamas traukiu iš kišenės laišką ir drebančia širdimi jį plėšiu. Ji! ji! ji rašo!!

— Brangusis, žinau, kad tu niekados, niekados neskaitysi šito laiško. Aš jau daug Tamstai rašiau, bet Tamsta nė vieno jų negausi. Taip sau parašau, įdedu į voką, užlipinu pašto ženklą ir paskui ilgai žiūriu, kaip tai atrodytų, jei Tamsta jį gautum. Kartais net nešuos juos į pašto dėžutę, bet vėl grįžtu atgal, nedrįsdama jų nė vieno įmesti. Tamsta negali, neturi jų nė vieno perskaityti; Tamsta manęs nepažįsti, nežinai mano vardo ir niekados nesužinosi... O aš kiekvieną dieną matau Tamstą pajūry besėdintį; Tamstos akys nukreiptos į jūrių tolį, lyg lauktum iš ten grįžtančio brangaus asmens. Man graudu, kad po Tamstos veidą slankioja ilgesys. Ko tu lauki, ko vis žiūri į jūrių tolumą, brangusis?

Kai žiūriu į Tamstą, visados atsimenu narve uždarytą erelį, kurs daužos ir blaškos, susikruvindamas sparnus, pails-

damas ir su neišsakomu ilgesiu žiūrėdamas į laisvę. Labai panašus Tamsta į jį, ypač kai stipria krūtine skrodi didžiules vilnis, kai stipria ranka valdai vairą ir bures. Visas tada Tamsta — įniršimas ir drąsa, ir nė vieno nėra jauno žvejo, kurs už Tamstą didingesnis būtų.

Mano žuvėdra visai pasveiko. Jau leidžiu ją į jūres. O, kaip ji suklykė, kaip suspurdėjo išskridus iš mano rankos į laisvę. Dėkoju, kad jai laisvę grąžinai. Ir ne aš viena dėkoju, dėkoja ir mažutė mano paukštytė, ta išgelbėtoji Tamstos žuvėdrėlė. Aš žinau, kad ir ji Tamstą myli.

Ar klausi mano vardo? Tai taip neįdomu. Tamstai rašo paprastutė žvejo dukrelė, kuri temoka tik jūres ir žuvėdras mylėt.. Tai ji Tamstai rašo, ta vargšė Jūrių Mergelė. Ir šį kartą Tamstai rašau, kad vis jaučiu didelį dėkingumą, kad man Tamstai rašyti gera, bet taip skaudu, kad Tamsta neturi šių laiškų skaityti. Kaip ir daugelį kitų — o, šis laiškas ne antrasis Tamstai! — įdėsiu jį į voką, užlipinsiu, parašysiu tavo vardą, nueisiu juo nešina ligi pašto dėželės, bet, nedrįsdama jo ten įmesti vėl grįšiu atgal, padėsiu jį į slaptą dėžėlę prie kitų Tamstos neskaitytų laiškų, apibersiu juos gėlių lapeliais ir pasiliksiu juos sau, saugodama kaip didžiausią savo turtą.

Jūrių Mergelė.

Ar man dar reikalingas klausimas: ar jos ilgėjosi mano dvasia?

Nenoriu spręsti uždavinio, kodėl mano dvasia palinko į ją.

Tiek težinau, kad jos ilgiuosi. Jaučiu, kad ji man artima. Džiaugiuosi, kad ji apie mane mąsto. Jaudinuos, vaizduodamasis, kaip ji susimąsčiusi sėdi ir rašo man tokį tyrą, tokį skaidrų laišką. Kas ji? Kokia ji? Iš kur name pažista? Iš kur sužinojo mano vardą?

Mano dvasia nušvito. Štai moteris, kuriai nepasakiau nė žodžio, o kaip puikiai mane atspėjo: „... visados atsimenu narve uždarytą erelį, kurs... su neišsakomu ilgesiu žiūri į laisvę“....

Nežinau, kodėl mano akys padrėko. Tik pajutau, kaip sprogo rūščios namo vienatvės kevalas, kaip dvasia spurdėdama veržias į ją, tą nepažįstamąją, kaip žuvėdra į laisvę. Aš myliu ją? Myliu nepažįstamąją? Neieškokime jausmams vardų. Žinau, kad atsirado žmogus, kurs nuoširdžiai ryžos pažvelgti į mane, ir tai mane graudina. Nuėjau tokį gyvenimo kelią, o radau tik „aš myliu, ilgiuosi“, bet niekas nepaklausė manęs, ko liūdnas mano veidas, niekas nepastebėjo mano ilgesio. Ir štai... nepažįstamoji... Ji tepasako mylinti jūres ir žuvėdras. Tai ilgėjaus jos, tai ilgėjaus žmogaus, tai ilgėjaus savęs kitame.

Mok. J. Mičiulis,
„Ateities“ redaktorius nuo 1923.VII ligi 1925.VI.

Ar surasiu ją?

Dabar žinau, ko turiu ieškoti: nepažįstamos moters, kuri galvoja apie mane ir vadina mane net didingu.

Vaikščioju pajūry. Seku skraidančias žuvėdras. Gal pažinsiu aną. Ne, jos nuskrenda šalin, visos tokios jaukios, malonios. Vaikščioju pajūriu, žvalgaus į praeinančias moteris, gal sutiksiu tokias pat lūkesiu žėrinčias akis, gal pastebėsiu vogčiom pasiųstą žvilgsnį. Ne.

Noriu, trokštu Tave sutikti. Tavęs ilgiuosi. Bent Tavo ilgesį pamatyti, pamatyti, kaip spindi moters veidas nuo skaidrios meilės. Ūžia, plakasi jūrės ir šaukia mano mylimosios vardą, o žinau, kad tai ne jūrės plaka, ne jos tą vardą šaukia, jaučiu, kad širdis mano savo žodžius kitiems į lūpas deda.

Kokia beprasmiška kančia!

Gal stovime čia pat, netoli vienas kito, pilni begalinės meilės, tą patį orą geriame, žengdamas gal užminu jos pėdas, gal žiūriu į tą pačią gėlę, kuria ji neseniai gėrėjos... taip beprasmiška kentėti dėl tokio nežinojimo!

Gavau trečią jos laišką.

— Dovanok, atleisk man, Brangusis, — rašė ji, — Tamsta nežinai, kaip aš kankinuosi, kad kvailais savo laiškais sudrumsčiau Tamstos vienatvės tylą. Atleisk tai nežinomai Jūrių Mergelei, kuri myli tik jūres ir žuvėdras. Baisiai neapgalvotas buvo mano žingsnis. Supratau, ką padariusi tik tuomet, kai laiškas nukrito į dėžutės dugną. Mano širdis nustojo plakusi. Siųsiu Tamstai jau trečią laišką ir nežinau dar ką aš į jį prirašysiu.

Dažnai niūniuoju liūdną vienos dainelės meliodiją, nes negaliu jos pamiršti. Tu stovėjai tą dieną netoli manęs ir ją niūniavai. Kai tik papučia vėjas, suūžia vilnys, aš išgirstu tą dainą. Ar ir jūrės ją dainuotų? Štai matau dabar Tave pajūry, gyvai į tolybes bežiūrintį. Ne. Pro langą matau dabar tik kitą vyriškį, o galvoju, kad tai Tu. Kodėl mano akys ten mato tik Tave?

Neužmirštu vienos pavakarės. Sutikau Tave, einantį pajūriu. Ėjau su motina, ir kai pamačiau Tave ateinantį, bijojau, kad ji neišgirstų mano širdį plakant, kad nepažvelgtų į veidą, jis toks buvo raudonas. Tu pažvelgei į mane ir vieną momentą žiūrėjai į mano akis. Tavo žvilgsnis nuslydo šaltas, Tu vos vos nusišypsojai, o motina tarė:

— Geriau būtų buvę, jei būtum sportinę apsivilkus. Ši fijoletinė visai Tau netinka. Ir kaspiną į plaukus įsisegė. Atsimink — tau 17 metų.

Tikrai, dabar pagalvojau, kokia aš turiu būti juokinga su šia trumpute suknyte ir kaspinėliu plaukuos. Dabar aš galvojau, kad Tu tik dėl to kaspinėlio nusišypsojai. Ir žinau, kad Tu apie tą sutiktąją mergelę nė karto nepagalvojai, o aš Tavo vardą 100 kartų kartojau jūrėms, pridėdama prie jo tiek gražių, tokių brangių žodžių.

Melavau, bjauriai melavau sakydama Tau, kad myliu tik jūres ir žuvėdras. Kodėl aš turiu išsižadėti savo meilės, brangiausio savo jausmo! Myliu Tave, vieną Tave, kaip šventenybę kartoju Tavo vardą, Tau galiu melstis, Tave garbinti. Praeini pro mane, ir aš drebu, drebu iš baimės ir susijaudinimo prieš Tavo didybę pasijuntu tokia menkutė. Nedrįstu įsivaizduoti, kad Tu paliestum mano ranką — tik nuo tokios minties sustoja plakusi mano širdis, ir užsimerkia akys. Kodėl aš nebuvau ta mažutė žuvėdra, kurią Tu laikei savo rankose!!

Jau leidžiasi saulė, gęsta vakaras, iš visų šalių ateina sūtemos, o iš jų žvelgia Tavo akys. Meilios, bet liūdnos. Esu vi-

sada su Tavimi, tik Tu manęs nejauti, nepažįsti, nežinai. O, mano varge. Juk ar ne viena tėra meilė, nekintanti, amžina? Kas bus su manimi, kas bus?

Kai mane apima begalinis ilgesys ir noras pabūti bent arti Tavęs, pikta ir negailestinga mintis suspaudžia mano širdį, kaip boa apie savo auką apsivynioja ir spaudžia spaudžia. O ta mintis tokia mažutė: Tau aš negyvenu. Kas bus su manimi, kas bus?

Vos pamačiau Tave, nejučiomis palydėjau akimis. Kad aš būčiau Tavęs nepamačius. Nes dažniau ir dažniau ėmiau Tavęs ieškoti, o Tu vis buvai vienas, didingas, su savo mintimis ir ilgesiu, nieks Tau neardė ramybės, nieku Tu nesusidomavai. O dabar ne akim Tave palydžiu, o širdimi, ją Tu nusineši su savimi, o aš krūtinėje jaučiu tik aštrų skausmą. Kas bus su manimi, kas bus?

Gyvenimas troškina ir slegia mane. Esu jo vergė ir pastumdėlė. Tik į Tave pažvelgdama, laisviau atsikvepiu ir pajuntu, kad esama daug didesnių dalykų už niūrų šį kasdieninį gyvenimą. Eidamas per pasaulį, Tu daliji laisvę. Tu atriši sparnus ir leidi paskrajoti aukščiau gyvenimo, virš kasdieninių debesų. Gyvenimas man nieko nedavė, nieko, dėl ko aš galėčiau būti laiminga, tik naują šį jausmą, bet jį pasmerkiau... mirti. Kas bus su manimi? Kas bus??

Tai paskutinis mano laiškas.

Atleisk, kad trukdau tavo ramybę, sudie, rask gyvenime

Jūrių Mergėlė.

Buvau sujaudintas. Tokios karštos meilės ir gilaus nusiminimo niekur nebuvau aptikęs. Ir ta kančia dėl manęs? Virpėjo mano rankos, širdis smarkiai daužės. Kodėl ji neleidžia savęs pažinti?

Ne, ne dėl savęs aš noriu ją rasti — dėl jos pačios. Kokia ji nelaminga! Kam jai kankintis! Surasiu ją, ir abu būsime laimingi. Kodėl ji turi kentėti? Ir taip skaudžiai. Tokia kančia jai gyvybę gali kaštuoti. Nuostabu. Man neatėjo mintys į galvą apie mano paties laimę. Troškau laimės jai. Bet kaip ją surasti, kaip ją pažinti?

Jos paveikslas, jos veido bruožai man vis ryškėjo ir aiškėjo. Susidariau jos paveikslą, gal būt, netikrą bet mano sąmonėje jis buvo toks vaizdingas, toks pažįstamas ir savas, lyg aš būčiau ją pačią daug kartų jau matęs ir seniai pažinęs... Savo vaizduokle ją atkūriau fijoteliniu rūbeliu, švelnius plaukus susirišusią mėlyno šilko kaspinėliu, liūdnomis, besiilginčiomis akimis, su liūdna šypsena lūpose, visą melsvam atspindy. Užeina man pašėlęs noras būtinai ją surasti tik tam, kad galėčiau ją pamatyti. Aš tariausi, susitikęs ją tikrai pažinčiau.

Pradėjau jos ieškoti.

Jūrės ūžė, lyg vario vamzdžiai gaudė. Ir nerami širdis mano buvo audringa kaip marios, ilgesio pilna, kaip šios jūrės. Ar mačiau tada jos žvilgsnį, ar mačiau į mane žvelgiančias akis, lyg norinčias kažką atspėti?

Stengiaus atsiminti, ar būsiu kada sutikęs kokią mergelę fijoletiniam rūbely, mėlynu kaspinėliu perrištais plaukais, atviromis, spindinčiomis akimis. Suposi, keitėsi veidai, metais nematyti, nepažinti, kokius tik buvau kada matęs, koki mano atminty beišliko. Bet neprisiminiau, kad būčiau ją matęs, ar kada sutikęs. Stengiausi ją įsivaizduoti, nupiešti mintyje jos paveikslą. Ji pasirodo man liūdna, jos veidas toks išblyškęs, neaiškus, kaip vakaro šešėlis. Bet vėl pamatau ją linksmą, nekaltą ir stebūklingai gražią, kaip laukų gėlę, pražydusią vasaros priešpietį.

Kur surasiu ją, kur aš besurasiu?

Ar ji, ar tik svajonė?....

Ligi įniršimo pradėjau klajoti po miestą, pajūrį, parkus ir laukus. Kur galiu rasti Jūrių Mergelę? Bet visuomet ilgėliau sustodavau ties ta vieta, kur sutikau berniukus ir paleidau tą baltą, mažutę jos mylimą žuvėdrą. Čia ji mane matė, čia ji buvo... Dairydavaus, ieškodavau jos akimis, bet būdavo tuščia aplink.

Kai grįždavau namo, būdavau dar labiau vienišas, negu buvau prieš tai, imdavau jos laiškus, skaitydavau po kelis kartus, skaitydavau su tokiu atsidėjimu, kad jauste pajausdavau kiekvieną žodį, kaip jis įbrėžia į mano širdį neužmirštamą jos atminimą. Kartais būnu labai patenkintas, kad ji nežinoma, tokia tolima ir nepasiekiama. Gerai, tada sakau, tu būk visada tokia. Galiu gėrėtis tavimi, kokia esi dabar, ir niekuomet nenustosi savo žavumo. Raminu save, kad ideali, kilni meilė tik iš tolo ji — auksinis drugelis, kuris skrajoja ir supas vasaros žieduos, bet vos jį paliesi, jis tuojau nustos savo žavumo...

Bet po tokių valandų, dar didesnis noras perima mane ją surasti. Jaučiu, kad ją myliu, myliu ją jos nepažindamas, myliu tyliai, lyriškai, kaip svajonę. Ak, ji tik mano svajonė? Svajonė mano vienatvės tylių, niurių dienų, svajonė, kuri prablaivino mano akis, pažadino širdį? O, kiek gerių skausmo ir meilės iš nežinomų šaltinių, girdėdamas tik jų čiurlenimą, tik nendrių šnabždesį, bet nematydamas tų maurų, pro kuriuos trykšta tyras vanduo. Kalbėjau kadaise sau, kad myliu tik plačias jūres, tas mėlynas tolumas, tas ošiančias vilnis, per dangų nuplaukiančius į kažkur baltus, tylius debesis ir nuskrendančias žuvėdras.

Mok. Ant. Januševičius,
buvęs „Ateities“ redaktorius nuo 1926.VII ligi 1928.VI.

O dabar man atrodo, kad ne tai aš mylėjau. Tai jos taip seniai ilgiuosi, jos taip seniai ieškau. Ieškojau dar prieš tai, kai jos žuvėdrą į laisvę paleidau, tada, kai nuostabių jos laiškų nebuvau skaitęs, tada ją jau mylėjau, nors niekada nebuvau matęs. Todėl man taip ji artima, sava, dėl to kaip pablūdęs visur klajoju, ieškodamas jos, o žmonės jau mane pastebėjo ir keistuoliu praminė.

Lankau žvejų trobeles ir lūšnas. Jos nėra. Maišaus moterų ir vyrų minioje — kaip ją bepažinsi? Ištisas valandas išbūnu šokių salėse — niekas nepasirodo. Mane visur rasi, visur pamatysi, bet kur ji, kur ją surasti? Susitinku paneles ir ponias, kalbu su jomis ir juokiuos, nei iš šio nei iš to pavadinu jas Jūrių Mergelės vardu, bet tai būna joms tik komplementas ar nevykusi pastaba. Išsiskyrus, jos visados sako: „Koks keistas.“

Jau ir vasara baigiasi, artėja ruduo. Jūrės darosi vis audringesnės. Naktimis girdi baisų plakimą ir savo ilgesį. Žemė juoda ir jūra. O aš vis vienas...

Naktų budėjime matau, kaip jūrėse nuskęsta šviesūs meteorai, kaip per dangų nurieda žvaigždelės, tolimos, graudulingos. O ten toli, kur nors plačiuose vandenyse, klajoja rausvos, žalsvos šviesos... Kartais vėjas blaškosi prie pat durų, vaikos ir kaukdamas aštriais dantimis kandžiojas. O čia netoliese tau tyliai plaka širdis, dėl tavęs kankinas, ir tu negali padėti, negali rankos ištiesti! Jaučiuos lyg prirakintas sūnus, žiūrįs į budelių žudomą motiną. Kaista vaizduoklė, visas pavirsti girdėjimu ir klausai: toli jūrės ūžia, o pro tą triukšmą prasiveržia tylūs žingsniai, kažkas lauke klaidžioja, prieina prie durų — šoku, atveriu jas, bet tik šiurpus vėjas įsiveržia ir nutildo nepažįstamus žingsnius. Gal tai nuskendęs jūreivis, gal jo nelaiminga vėlė klajoja su vėjais. Kartais pasigirsta šaukiant. Pro medžių ošimą, jūrių rėkavimus prasiveržia balsas, šaukiąs mane vardu. Pakilęs įtempiu akis, lyg suboluoja kažkas tamsoje, šoku laukan, išklajoju visą naktį — ramu tuščia. O įsiklausai į suokiantį vėją, į ūžiančias jūres — štai, kažkas skundžias, dejuoja, verkia, jūrės ūžia, o jas perrėkia baugus kliksmas: o o-o o-o-o! Jūrės taip baisiai ūžia, mėto tokias vilnis, kad rodos, nuolatos gyveni audroje...

Ak, kieno tai šauksmas, kieno dejavimas? Ar tai tik įkaitusioj mano vaizduoklėj gimę garsai, ar ji mane šaukia?

Vieną pavakarę, susimąstęs, liūdnas ir išvargęs grįžau namo. Staiga ties medžių šešėliais, gatvių susikirtime, šmėkštelėjo mergaitė, kuri skubėjo nešina pluošteliu gėlių. Jos plaukai buvo tamsūs, ilgi, perrišti mėlynu kaspinėliu, apsivilkus baltu sportiniu rūbeliu. Gaji ir saulėta, kaip atbudęs pavasaris, ko ne marškinėliuose, ir lengva kaip voverėlė, skubėjo nesidairydama, nuolatos pasilepindama žydinčių gėlių aromatu. Ji pasirodė man nepaprastai graži. Jos veidas buvo šviesus, kaip spindulių nušviesta vandens gėlė, o rausvos, drėgnos ir praviros lūpos priminė man aguonų žydėjimą... Lengvutė pavakario šviesa puošė jos smilkinius ir auksino plaukus. Mano visi pasiryžimai ją surasti dabar išblėso kaip žarijos, šiuo tarpu mano širdis sustojo plakusi. Iš mano rankų iškrito visi ginklai, neturėjau nė vieno judesio, nė vieno žodžio. Apglušęs praėjau pro šalį. Kaip ugnis žėrėjo mintis — ji! Juk ar netokią ją mačiau savo sapnuose? Iš šviesaus veido spindi laisvės ir laimės ilgesys, jauną kaklą dengia tamsios plaukų vilnys, prie prasivėrusių lūpų spaudžia baltą leliją, jaunas, lankstus liemuo trykšta gyvybe ir vikrumu.

Atsigrįžtu. Gerokai jos nutolta. Ji įeina į jovarų šešėlį, įsimaišo į šventadienio minią. Pasuku į ją. Minia susigrūdus ties parko vartais. Skverbiuosi pro ponus ir ponias, vis akis įsmeigęs į melsvą jos kaspinėlį, bet ji pasuko į šoninę kaštonų alėją ir išnyko iš akių. Pagalios prasiskverbiau. Puolu ton pačion

Mok. J. Ambrazevičius,
redagavęs „Ateitį“ nuo 1928.VII ligi 1929.VI.

alėjon, perbėgu — nėra. Imu lipti siauru takeliu į kalną — jo viršūnėje ji atsisuka ir man pamojuoja. Ištiesiu ranką, išsižioju sušukti, ji liuoktelėja pakalnėn...

Užbėgu viršun. Pakalnėje tik tankūs krūmai. Tylu ir tuščia.

Pridedu rankas prie burnos ir šaukiu:

— Jūrių mergele!

Tik aidu nuskamba mano balsas, tylu, niekas neatsako.

— Jūrių mergele!!

Tik balsas mano nuskamba, aidu pasikartoja, niekas neatsako.

— Jūrių mergele!!!

Tik aidas mano balsą kartoja, tylu, niekas neatsako.

Ko ta žuvėdra daužos prie lango?

Nenoriu nusiminti ir tramdau visomis jėgomis savo jausmų antplūdį — pykčio ar nusisinimo? Iš kažkokių dvasios

gilybių lipa, kopia dienos švieson įžeistos savimeilės, ar gėdos jausmas: ji mane paniekino? Kaip išaiškinti paskutinį jos žingsnį? Kas ji tokia, kodėl taip elgias? Iš kur ji žinojo, kad jos ieškojau, kad ją vijausi? Pastebėjo mano bastymąsi? Ak, dabar visvien jau ją pažinsiu, visvien ją kad ir pasaulio krašte surasiu.

Vėl išklajojau ne vieną dieną, aplankiau visus žvejų namus, praretėjusius pasilinksminimus — niekas į mane neprabilo jos žodžiais, nepasižiūrėjo jos akimis.

— Ir kam aš jos ieškau? — visai logiškai pats save paklausiu. — Rodos, aš buvau įžeistas. Ir šį kartą ieškau tik iš inercijos. — Turiu jos neapkęsti. Tačiau pajutau, kad anų pykčio drumzlių jau nė trupinėlio nebelikę, kad srauni meilės srovė jas jau išplovus.

Žinau, kodėl jos ieškau, žinau, kodėl vakraą grįžęs kankinuosi; vėl ji mano padangėj buvo švystelėjusi kaip žaibas ar plieskiąs meteoritas, nušvietusi mano būtį ir prasmę suteikusi skurdžioms mano gyvenimo dienoms. Vėl ji lydi mane kaip angelas, rodos, tyliai plasdendama aukščiau mano galvos, traškančiu žvilgsniu nušviesdama visus daiktus, ir todėl taip gėriuosi Dievo kūriniais, todėl mano lūpose nuolatos nusistebėjimo žodžiai „koks nuostabus, gražus pasaulis“.

Jei reiktų su kuo nors palyginti meilę, tai ją pavadinčiau nuostabia šviesa, kurios srovėje daiktas ne tik nušvinta, bet transfiguruojasi į nuostabias formas, kurios mus džiugina, į sielą įlieja skaidraus džiaugsmo.

Staiga pasibaigė saulėtos dienos. Šaltas vakarų vėjas nešioja ir taško smulkius lietaus purslus. Baigia išvažinėti paskutiniai vasarotojai. Laikas būtų ir man. Paskutinės dienos.

Ar jos nulems man ką nors nauja? Gera ar bloga? Kai tik ateina mintis — laikas išvažiuoti, aštrus baimės jausmas perveria visą kūną. Visas vasaros nerimas, blaškymasis, kančios... visa ir visa bus veltui? Jaučiu vienatvės atmainą. Pirma ją gyvenau maloniai; ji nešė man ramybę; nereikėjo man kęsti visur matomą žmogaus menkystę; nereikėjo man klausytis visados tuščių jų kalbų. Mano draugai buvo mirusieji, studijavau jų žygius ir jais gyvenau. Nuo manęs buvo paslėpta menka jų kasdienybė, aš temačiau jų didvyrišką darbą, aukštus dvasios polėkius ir pokylius — ir visa tai skaičiau **visu** jų gyvenimu. Buvau neapkentęs šios dienos, dabarties, ir vienam gyventi buvo malonu. Bet dabar aš mylėjau šią dieną. Jos ieškojau. Bandžiau į ją pripilti laimės, kad po kiek laiko galėčiau pasakyti „tada laimės buvo sklidinas visas gyvenimas“. O dabar — tepasakysiu „kančia liejosi pro kraš-

tus“. Dabarties gyvenimas — skausmingas gyvenimas. Ir aš, čia ieškojęs vienatvės, tiesa, ją radau, bet kokią skausmingą!

Visi mano ieškojimai — veltui.

Iš lėto dedu savo daiktus — rytoj išvažiuoju. Paskutiniai mano žvilgsniai skausmingai silsisi ant man brangių daiktų. Paskutinį kartą žiūriu į kabančius paveikslus, paskutinį kartą. Žiūriu į juos ir randu juose tiek daug bendra su mano juoda rezignacija.

Einu į pajūrį. Einu paskutinį kartą jūrėms pasakyti „sudie“, o gal tik „ligi pasimatysim“ pasakyti, nes kitusmet ar ne į čia atves mane širdis.

Sunkūs debesys ranka pasiekiami. Vėjo genami lekia į rytus. Ak, ir ten tokios drėgnos ir liūdnos dienos. Atsisveikinimas su jūrėmis — visai neįspūdingas. Jos ūžia, juda didžiulėmis bangomis, juda visa ta begalinė masė ir supasi; piestu stojas pilkai žalios ir šaltos bangos, kiekviena pasipuošia puikiais mezginių ripuliais. Ūūū — lekia vilnis, ššš šliaužia krantu ir šliūkšt nučiuožia atgal. Antra, trečia, ketvirta... dešimta... šimtoji... visą naktį išstovėsi, jos vis vienodai, vis monotoniškai, taip nuobodžiai ūš ir šniokš, banguos ir vilnys. Nebėr to pasigėrėjimo jausmo, aš stoviu sau, jūrės sau, mes esame atsiję vienas nuo kito, nejaučiu jokio susigraudinimo jas atsisveikindamas, tarytum nebūtumėm mes vienas kito glamonėję, vienas kitu gėrėjęsi. Jūrės — šaltos, nykios ir nuobodžios. Žuvėdros — tokios pilkos, skurdžios, suvargusios. Visas pajūris — nutiestas maurais.

Nepraplyšta debesys, pajūrio dangus nepasiunčia man paskutinio atsisveikinimo šypsnio. Nusivylęs, baisiai nusivylęs jaučiuosi. Pro mane pralekia žuvėdra. Ji iš jūrių lekia tiesiai į mišką. Matau, kaip nukrinta už vienos pušies. Suplazda širdis iš džiaugsmo: ten turi būti ji. Kuone bėgdamas pasuku į tą pusę. Randu taką, kuriuo, rods, dar nė sykio nesu ėjęs. Už 50 žingsnių, pušyne, žvejo gyvenama. Štai čia. Ir staiga sustoju: prie lango kabinas vargšė žuvėdrėlė. Įsikabina kojytėm, plasnoja plasnoja ir nusvyra žemyn. Kodėl niekas jos neįsileidžia?

Lietaus šiorai drengia, vanduo teka veidu, rūbais ir rankomis. Pro duris praeidama žvilgteria moteris ir sustoja: ji, matyt, nustebo, kad lauke stovi lyjamas žmogus.

Pakeliu skrybėlę ir klausiu, kodėl neįleidžia žuvėdros.

Ak, ne tas jiems rūpi, sako moteris. Jų duktė, vienintelė dukrelė bemirštanti.

Neprašomas žengiu vidun, praveriu duris ir pasijuntu vakaro prieblandos pripildytam kambary. Taip tylu. Tik iš tos prieblandos sklinda toks sunkus, toks karštas alsavimas. Didžiausia baimė sukausto mano sąnarius. Negaliu pajudėti.

Ji? Dar ieškau išnykusios vilties trupinių, bet kaip ir nieko neberandu. Nuo skaudžios tikrovės mane skiria lengvutis abejojimo šydas. Tik tvykstels žiburio šviesa, ir pro jį pamatysiu baisią teisybę. Užsiimu akis. Ak, kaip aš bijau tikrojo gyvenimo! Sukaupiu paskutines jėgas, prieinu prie lovos. Žiburys meta į jos veidą pluoštą spindulių. Sukandu dantis, visa dvasia, tarytum, sustingsta viename skausme, sunkiam ir vienodam, lyg iš marmuro iškaltam.

Nebyra ašaros, viskam, rodos, apkurtau ir apakau. Niekas, rodos, nejaudina. Siela apsisiautė stora, nepramušama ramybės siena. Ramiai prieinu prie daktaro, ar nėra jokios vilties? Jokios. Smegenų uždegimas. Be priežasčių visai. O jei ir yra kokios, niekas nežino. Šiandien buvo ligos krizis, temperatūra krinta ir krinta, gyvybė mąžta ir gęsta.

Ji visai nejuda. Tik smulkus kvėpavimas vos vos judina jos krūtinę. Klūpau prie jos ir spaudžiu jos ranką. Nepersilies mano gyvybė į ją, nepertekės mano sveikata. Vos vos sugaunu jos pulsą. Tvinkt, po minutės tvinkt... jis tuoj sustos, ji tuoj mirs. Ji lyg pasijudina, žiūriu į jos lūpas, jos prasiveria, kažką, matyt, sako. Ji pramerkia ir akis. Blykstelia viltis: pasveiks! Ji momentą žiūri į mano akis ir sako mano vardą — Adai. Galva nusvyra, ji kiek prasižioja, aš griebiu daktaro ranką.

— Išgelbėkit ją, išgelbėkit, imkit mano gyvybę, jai atiduokit...

Daktaras kietai suspaudžia mano petį ir tvirtai sako:

— Ji mirė.

Jaučiu, kaip griūva skausmą širdyje uždariusios užtvaros, girdžiu, kaip žvanga sudužusios mano laimės skeveldros ir krinta į juodą prarają. Kažkas krūtinėje sprogsta, ir ašaros, nesulaikomos ir nevaržomos rieda rieda mano veidu —

Mano gyvenimas — amžinas žuvėdros plasnojimas prie užverto lango, už kurio tvaska laimė.

...Dangus užsivėręs juodais debesimis, ir ar rasiu kada paguodos Viešpaties žvilgsnyje...

Brangiam mūsų Draugui, buv. „Ateities“ redaktoriui,

A. Januševičiui *su* **P. Ramonaite,**

ir mielam mūsų bendradarbiui, taip pat redagavusiam „Ateitį“,

A. Maceinai *su* **J. Tverskaite,**

išėjusiem į naują, šeimos, gyvenimą, — linkime skaidrios ir negęstančios meilės.

„Ateities“ Redakcija

Dr. J. Eretas

Jo Ekscelencija

Savo laiku dr. J. Eretas buvo pažadėjęs mūsų žurnalui rašinį apie Goethę. Skubūs profesoriaus darbai aną kartą įvykdyti pažadus neleido — straipsnio mes negavome. Šį kartą, jubiliejinio „A." numerio proga, vykdydamas savo pažadus jam galimu būdu, profesorius leido mums atsispausdinti vieną skyrelį iš naujo savo veikalo apie Goethę. Ši veikalą netrukus išvysime ir knygų rinkoje.

Manome, kad jauniesiems mūsų skaitytojams patiks šios žinios apie senąjį kūrėją, juo labiau, kad čia vaizduojamas Goethe kiek skiriasi nuo propaguojamo Goethės vadovėliuose, be to, rodomas mums itin brangaus kūrėjo, Adomo Mickevičiaus, draugystėje. *Redakcija*

Savo žaizdas Goethe gydėsi, užsidarydamas nuo pasaulio. Ne tik kad niekur toliau nekeliavo, bet pirmaisiais ketveriais metais net čia pat esančioj Jenoj nesilankė. Taip pat vengė dvaro ir kitų Weimaro draugijų. Gynėsi ir nuo dažnų lankytojų.

Vienatvė jam nebaisi. Didieji žmonės ir taip jaučiasi vieniši, nors ir būtų apsupti pačių gyvenimo sūkurių. Kūrėjas visada užimtas. «Jis siekia vis tolyn, vis tolyn, trokšta visada mokytis», stebisi Eckermanas savo pono darbštumu. Niekad netinginiavęs, metams slenkant, darėsi dar uolesnis, o senatvėj dirba tiesiog be paliovos. «Dvasia nori, o kūnas turi jos klausyti», tarė autokratiškai. Ne tik domisi seniai jau žinomais mokslais, bet įsibrauja į naujus —

Immer hoeher muss ich steigen,
Immer weiter muss ich schaun.

Plečiantis akiračiui, pajunta prieš akis turįs mažiau laiko, negu jau praleidęs, ir gailisi, kad anksčiau taip tuščiai leisdavo tokį brangų turtą, ir taupo ne tik valandas, bet ir minutes.

Ne tik dirba, bet visa dirbama dar registruoja: visus svarbesnius faktus kasdien į savo *Tagebücher*, kurios su laiku išaugo į storiausius tomus. Jose, sakysim, randame, ką jis tą ar tą dieną sukūrė, kas įvyko, kas jį atlankė, kokia temperatūra ir panašių smulkmenų. Jau iš to turinio aišku konkretus dienyno charateris: ir iš arčiau pažiūrėję, tikrai įsitikiname jį nesant psichologišką, nes ten beveik nėra išvidinio pasaulio analizės, nesiskverbiama į savo sielos kampus ir kerteles, sielos neskrodžiama.

Iš taip sąžiningai vedamo dienyno matyti, kad Jo Ekscelencija labai mėgo tvarką. Iš tikrųjų, «lyrinės netvarkos» jo namuose, kambariuose, ant rašomojo stalo, dokumentuose nepamatysi. Dažnai tvirtindavo: «Verčiau daryčiau kokią neteisybę, negu pakęsčiau netvarką», Ypačiai dailiai sutvarkydavo savo rankraščius. Pastebėjęs juose nepatinkamų vietų, užklijuodavo

spalvuotą popierą, primenančią, kad ten dar reikia kas pridėti ar pataisyti. Net slaptą dienyną ir tą pedantiškai vesdavo. Schillerį jame vadino oficijaliu jo titulu «dvaro patarėju», o Christianę iki 1806 m. tik—*Demoiselle Vulpius*. Rašė kaip tikras kaligrafas. Ir menkiausius raštelius, sakysim, kvietimus, pabrėždavo švariai ir dailiai. Kiekviena dėmė ar taškas ne savo vietoj jį nervindavo.

Tokią pat griežtą tvarką jis palaikydavo ir savo vedamose įstaigose, už tai susilaukdamas net biurokrato vardo. Tuo atžvilgiu Goethe vis darėsi panašesnis į savo tėvą, kurio skrupuliškumą jaunatvėje jis pats sarkastiškai pašiepdavo.

Kiek jis buvo tvarkingas, tiek pat ir taupus. Dar jaunas būdamas, sąžiningai užsirašinėdavo, kiek ir už ką išleisdavo pinigų. Ir tuo atžvilgiu jis visai panašus į tėvą, kitados taip pat vedusį smulkmenišką savo pajamų ir išlaidų knygą — *liber demosticus* — net lotynų kalba! Paveldėtas taupumas paskui vis ryškiau iškilo, o senatvėj virto tiesiog skūpumu. Boisserée pasakoja, kaip jis, 1814 m. aplankęs Goethę Heidelberge, nustebęs, matydamas jį kas vakarą su tarnu atsiskaitant ir nustatant reikalingiausias kitos dienos išlaidas. Negalėjusiajam paslėpti savo nustebimo poetas paaiškino: «Pirmiausia reikia likviduoti proza, o paskui dar gražiau išsiskleis poezija».

Senstančio Ekscelencijos šykštumas buvo plačiai žinomas. Ne vienas svečias, viešėjęs pas jį nekūrentuose kambariuose ir vedęs su juo reikalus smirdančių žvakių šviesoj, tuo nusiskųsdavo. Vienas taip nukentėjęs 1831 rašo—žinoma, perdėdamas: «Jis (Goethe) liepia sverti kiekvieną duonos šmotelį ir miega, po pagalvėliu pasidėjęs malkinės raktus».

Ne mažiau jis šykštėjo parodyti savo jausmus. Mat, Goethe stengdavosi uoliai saugoti savo sugebėjimą subtiliai atjausti. O tas jautrumas dažnai buvo statomas į didelius pavojus, ypač jo lankytojų akyse. Norėdamas jų atsikratyti, panaudodavo visas savo taikiai prigimčiai galimas priemones, sakysim, pasirodydamas šaltas ir nekalbus. «Kiekvienas jo žodis—tai ledo gabalas», sakydavo ne vienas jo lankytojų. Dar būdavo didelė malonė, jei jis prabildavo į savo tiek gausius, tiek įkirius interesantus nors ir šaldančiais, retais žodžiais. Būdavo ir tokių atsitikimų, kad jis pas tenkindavo tais neaiškios artikuliacijos, bet visai aiškios prasmės garsais — *hem, hem* ar *so, so*, tai yra malonėkite uždaryti duris iš lauko pusės.

Taip šaltai jis laikydavosi dar ir dėl kitos priežasties: gyvais pasikalbėjimais jis nenorėjo sužadinti savo aistrų ir duoti progos ne laiku ir ne vietoje joms prasiveržti. «Pakliuvus į draugiją, reikia savo širdies raktą padėti; kas jį palieka užrakte, tas kvailys», o jis nenorėjo toks būti. O reikėjo bijoti, nes Goethe iš tikrųjų turėjo audringą prigimtį. Kalba apie jo «klasišką ramumą» ir «dailų nuosaikumą» yra visai klaidinga. Aukščiau visų žemės kovų savo soste, dievų Olimpe viešpataująs apoloniškai giedras Jupiteris—Goethe yra pasaka. Visi

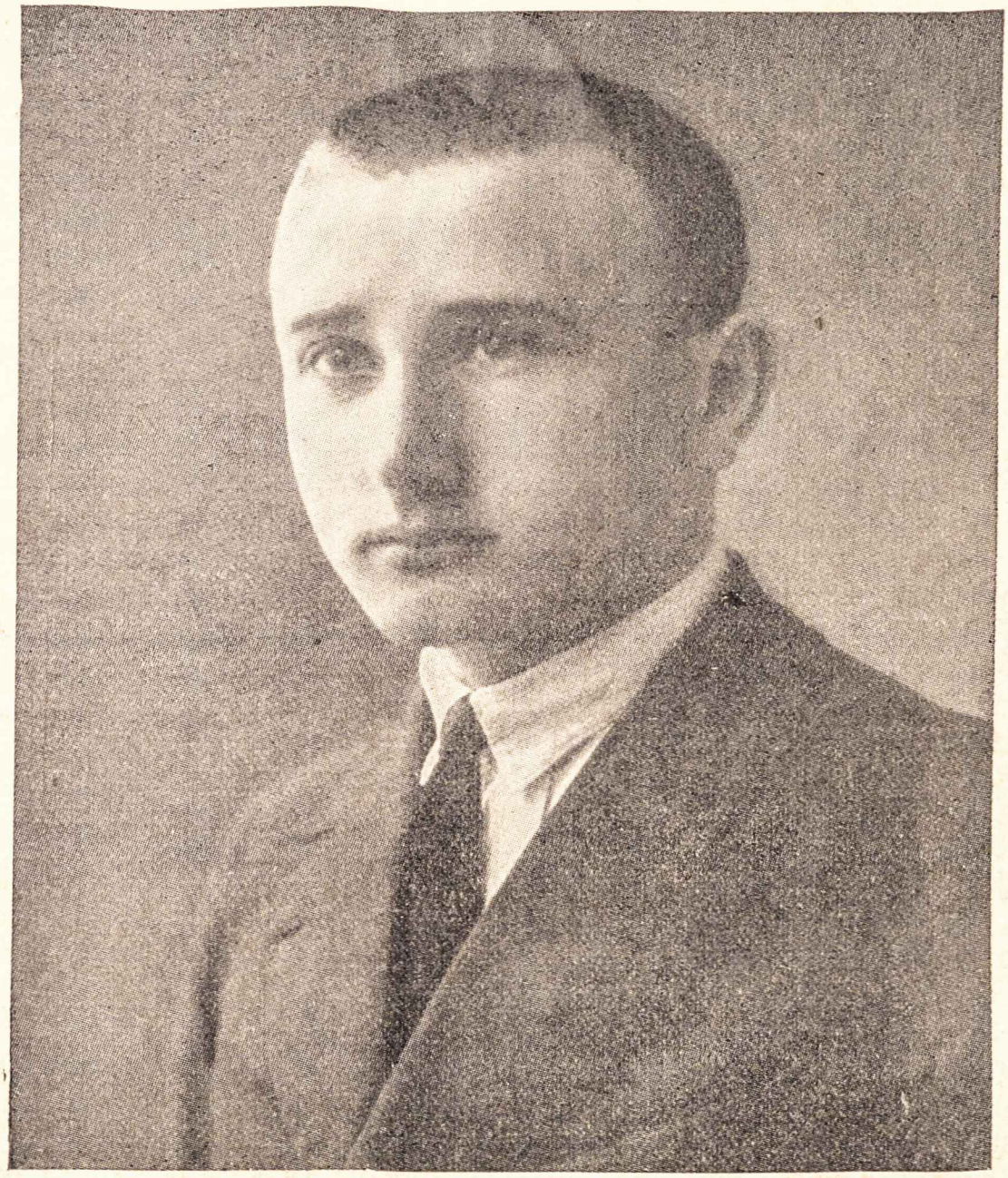

Ant. Vaičiulaitis,
buv. „Ateities“ redaktorius nuo 1929.IX ligi 1933.IX.

tie ir panašūs jam priskiriami privalumai pažymi tiktai jo tikslus, bent nuo Weimaro laikų, bet *Sturmo und Drango* vadas jų dar nebuvo pripažinęs, o klasiškasis nebuvo pasiekęs. Tai patvirtina jis pats šiais žodžiais: «Jei aš nevaržomas išplėtočiau savo prigimtį, tikriausiai pražudyčiau save ir savo aplinkumą». Jo elgesys patvirtina šiuos žodžius. Dar vaikas būdamas kartą dėl meilės jis taip užsiverkė, kad vos galėjo kąsnį nuryti. Vėliau, jau studentą, draugai dėl jo ekscentriškų šposų vis laikė kandidatu į bepročius. Ne kitaip iš pradžių į jį žiūrėjo ir Weimaro gyventojai, kurie dėl jo triukšmingų kvailybių kuone kėsinosi ant jo. Ir ponia von Stein savo mylimo ir mylinčio mokinio audrigumą menkai tepažabojo. Tai matyt kad ir iš to, jog dėl menkniekio (Tasso!) jis rėkdavo visa gerkle, trypdavo kojomis ir plūsdavosi ne blogiau už vežikus. Nepa-

tinkamus paveikslus be pasigalėjimo naikindavo, nemėgstamas knygas prikaldavo prie medžio arba peršaudavo. Tik tiek mylimoji ponia tepasiekė, kad Wolfgangas stengdavosi, bent viešai, prie kitų, valdytis. Bet ir tai ne visada pavykdavo. Dėl mažmožių poetas apsipildavo ašaromis. Gavęs skaudesnį smūgį, iš skausmo vartydavosi po žemę.

Žinodamas tokį nelaimingą savo charakterį ir ne kartą skaudžiai nuo jo nukentėjęs, Goethe labai ilgėjosi gaivinančio ramumo ir tikrai siekė visų savo jėgų pusiausvyros. Tikėdamasis tai rasti klasicizme (*edle Einfalt und stille Groesse!*), be atodairos puolė į jo glėbį. Bet kad ir Winckelmannas su visais savo graikais jį maža išmokė, matyti kad ir iš jo audringos senatvės, kada aistros išsiveržda vo tiesiog vulkano baisumu, grasindamos pražudyti visą jo asmenybę.

Žinodamas savo sielą esant pilną lengvai prasiveržiančio demoniškumo, jis vengdavo visko, kas tik galėtų bent kiek suerzinti jo jausmus. Dėl to nemėgdavo žiūrėti net ir į menkus kentėjimus. Kartą, sakysim, jis atsisakė matyti savo marčią Otiliją, kurios veidas buvo sužalotas. Niekad neįkėlė kojos į bepročių namus. Hartmanno von Aue klasiškos novelės «*Der arme Heinrich*» nekentė dėl joj vaizduojamos raupsų ligos, filosofo Schleiermacherio tik dėl jo prastos kūno išvaizdos. Nekentė devocijonalų dėl juose atvaizduoto kryžiaus, ir, apskritai, jis nesugebėjo suvokti kentėjimuose paslėpto grožio.

Nenorėdamas sutikti nemalonių įspūdžių, kartais nusidėdavo ir paprasčiausiam žmoniškumui. Tai matyti iš to, kad jis vengdavo visko, kas primindavo mirtį. Jis nėjo žiūrėti brangių jam mirusių — Herderio, Schillerio, hercogo. «Mirtis — blogas portretistas». Mirtinai kam iš artimųjų sergant (arba mirus), jis užsidarydavo, atsiguldavo į lovą, arba tiesiog pabėgdavo iš namų. Taip pasielgė ir mirštant labiausiai jam atsidavusiam žmogui, jo žmonai, palikdamas ją, iš širdies gelmių veltui jo bešaukiančią, tarnaičių malonei.

Kitas pavyzdys: Charlottės laidojimo dieną Goethe, sėdėdamas savo darbo kabinete, išgirdęs lauke triukšmą, klausė sekretorių: «Kas ten yra gatvėj?» Tas atsakė, kad lydima ponia von Stein, ir kad kaip tik dabar praeinanti procesija. «Ak taip!» ištarė jis nekalčiausiu tonu ir toliau skaitė laikraštį.

Trečias pavyzdys: mirus hercogui, jo ministeris, išbėgęs iš Weimaro, užsidarė vienoj pily ir, būdamas jau septyniasdešimt devintų metų, rašė meilės dainas. Ir toliau taip: kai Italijoj mirė jo sūnus Augustinas — ar ne skaudžiausias smūgis, koks tik galėtų ištikti tėvą, — jis tylėjo ir apsikrovė darbais; savo marčiai, Augustino žmonai, tiek tepasakė: «Augustas jau negrįš»; parvykus Eckermanui, sūnaus kelionės palydovui, nė pusės žodžio neprataręs, tuoj kalbėjo apie darbą; niekados nelankė hercogo kapo, šalia kurio ilsisi Schilleris, nes būtų pastebėjęs ir jam parengtą vietą kitoj valdovo pusėj.

Puikiai suprasdamas, kad tik vienatvėj žmogus, palyginti, gerai apsaugotas nuo įvairių rūšių pasikėsinimų, kad tik tyla yra tikriausia kūrybos sąjungininkė, jo Ekscelencija aplink save sudarė vis platesnę «ramybės zoną». «Neturėdamas visiškos tylos aš nieko negaliu sukurti». Nerasdamas jos savo namuose, bėgdavo į vasarnamį, iš ten į Jeną, iš Jenos — bet kur, kad tik būtų ramu. Ne tik ramybė, bet ir paslaptumas buvo reikalingas jo kūrybai tarpti. Todėl poetas nesisakydavo, ką tuo laiku kurdavo. Jam net tiesiog galvoje netilpdavo, kaip Schilleris gali visiems pasakoti apie savo darbus, tuo garsindamas savo kūrybą visose kryžkelėse. Jis, priešingai, atkakliai tylėdavo ir diplomatiškai išsisukinėdavo iš visų bandymų sužinoti bet ką apie jo darbuotę. Kai 1815 m. Boisserée mėgino teirautis apie *Faustą*, Goethe nemaloniai atrėžė: «Nesakysiu, aš neturiu teisės tai pasakyti, tačiau jau suredaguota, pabaigta, labai gera, grandijoziška»... ir viskas.

Bedirbdamas vienas atsiskyręs, jis laikas nuo laiko pajusdavo būtiną reikalą išeiti iš vienišiaus tvirtovės. Suprato, kad, užsidarydamas aristokratų dvasios persunktoj erdvėj, ilgainiui atsitolins nuo tikriausio savo kūrybos šaltinio, gamtos. Gaivalingai prasiveržd amas į natūralųjį gyvenimą, jis užsitikrino sau natūralius santykius su pasauliu ir žmonėmis. Tuo bent iš dalies apsisaugojo nuo gresiančio jam pavojaus tapti tik poetu to dvaro, kuriame sukinėjosi ir kuris siauriems savo interesams čiulpė geriausius jo syvus. Atsiminkime tik «Ifigeniją» su «Tasso». Kad geriau sektųsi pasinerti liaudy, dažnai keliaudavo *incognito*.

Romoj jis, sakysime, švaistėsi kaip tikras *Künstlerburschas*. Netrukus po jo į ten nuvykęs Herderis atsisakė gyventi savo pirmatako kadaise užimtame bute, — toks jis buvo paprastas. Erdvius savo namus Weimare Ekscelencija padalijo į dvi dali: viena įrengta puošniai, kita — prastai. Pirma panaši į kokį muziejų, skirta svečiams, o antra, į kiemo pusę, buvo jo paties. Kažin, ar šių dienų, kad ir smulkus, miestelėnas apsiimtų gyventi jo kambariuose, — tokie jie paprasti: langai be užlaidų, grindys be divonų, paprasčiausi baldai be patogumų — mediniai, nedailūs. Jo bute nerasi fotelio, ar sofos, kurią liepė išgabenti, kad daugiau liktų vietos rinkiniams. Jo kambarys maža tesiskyrė nuo vienuolyno celės, kaip jis pats palygindavo.

Šitaip kukliai jis gyveno ne iš kokio asketizmo, bet tam tikrais, meno jam diktuojamais, sumetimais. Tai aiškiai pabrėžė savo sekretoriui Eckermanui, sakydamas: «Puikiame bute, kokį aš, sakysim, turėjau Karlsbade, tuoj aptingstu ir darausi neveiklus. O tokie prasti butai, kaip šitas, kur dabar esame... tai man patys gerieji. Jis duoda mano prigimčiai pilniausią laisvę veikti ir savaimingai kurti». «Aplinka su patogiais estetiškais baldais visai trukdo man galvoti... puikūs kambariai ir

puošnus namų įrengimas tinka tik žmonėms, neturintiems ir nenorintiems turėti minčių».

Į šituos puritoniškus kambarius jis ateidavo dar penktą valandą rytą. Iš vakaro arba nemiegotą naktį sugalvota dabar užrašydavo. Kol apie aštuntą valandą atvykdavo vienas iš jo sekretorių, Ekscelencija jau buvo pasirengęs diktuoti.

Be paprastų raštininkų Goethe turėjo dar visą eilę kvalifikuotų pajėgų, padedančių jam raštus tvarkyti. Vienas buvo jo sūnaus auklėtojas Riemeris.

Goethe pedantiškai triūsia prie savo popierų: rankioja, ištaisinėja, perrašinėja, klasifikuoja. Šalia jo sukinėjasi vikrusis kancleris Mülleris. Šis, būdamas drąsesnis, kartais drįsta pasipriešinti savo ponui, tuo sukeldamas produktingų ginčų. Jo raštuose mes matome Goethę apsivilkusį šliafroku, įsispyrusį į šliures ir klausomės jo juoko, girdime jo pyktį. Meno reikalus jam padeda atlikti Mayeris, o gamtos muziejų tvarko kitas šveicaras — Soretas. Bet visų svarbiausias yra Eckermanas.

Jonas Petras Eckermanas, gimęs 1792 m. Lüneburgo kemsynėse valstiečio šeimoj, iš mažens gyveno labai skurdžiai. Būdamas uolus ir gabus, jis prasimušė iki universiteto. Bet nebaigęs studijų, Goethes raštų sužavėtas, keliavo per pedes apostolorum iš Hannoverio net 150 kilometrų, trokšdamas pamatyti tą didįjį kūrėją ir išgirsti nors vieną malonų jo žodelį. Šis, supratęs turįs reikalą su lengvai diriguojamu jaunuoliu, tinkančiu į sekretorius, pasiliko jį pas save ir dažnais pažadais, žadinančiais nemažą jo savimeilę, sugebėjo jį net iki savo mirties prie savęs pririšti ir gudriai išnaudoti. Kad šalia kitko sutrukdė ir jo vedybas apie 12 metų, tuo negailestingai kankindamas jautrią Eckermano sužadėtinę, jo nejaudino. Eckermanas tvarkė ne tik senesnius savo pono raštus, bet redagavo beveik kasdieninius savo su kūrėju pasikalbėjimus, kuriuos po jo mirties išleido. Eckermano «Goethe» yra imponuojanti ir iškilminga asmenybė, tai blizgąs ordenais, tikrai savo vertę žinąs ministeris, tai olimpiškas, laiko srovės nepaliečiamas ir žmonių kritikos nepasiekiamas kūrėjas. Šis «Goethe» priiminėja žmoniją iškilmingoj audijencijoj, teikdamasis apreikšti jai galutinius savo sprendimus apie pasaulį ir žmoniją, meną ir literatūrą, grožį ir moteris.

Jo Ekscelencija sau lygaus neturėjo. Tiesa, kylant romantizmui, ne juokais buvo pradėję su juo lenktyniauti romantikai. Bet jiems iš Jenos išsisklaidžius, Weimaras vienas ėmė išgarsėti, viešpataujant jame Goethei. Ir dabar palankus jam likimas šalino iš kelio visus jo konkurentus, leisdamas jam vienam rinkti visų augintus vaisius. Dėl to į savo gyvenimo galą jis buvo žinomas — nors toli gražu ne visų pripažintas — ne tiek kaip *Wertherio* ir *Fausto* autorius, kiek apskritai dvasinio

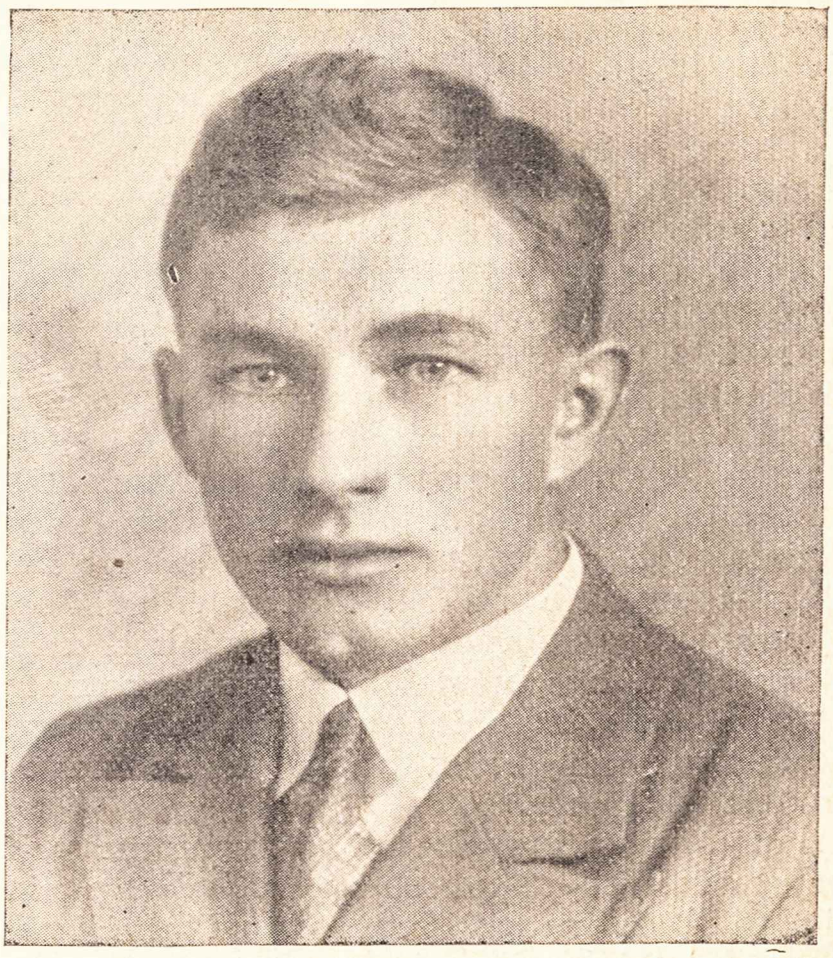

Ant. Maceina,
redagavęs „Ateitį“ nuo 1930.X—1931.IX.

gyvenimo vadovas. Žinoma pirmiausia jį iškėlė nepaprastas jo talentas, bet kažin ar būtų to užtekę jam įgyti pasaulinę garbę ir leisti jį apskelbti ne tik literatūros, meno viešpačiu, bet ir viso gyvenimo pavyzdžiu, jei ne visam žemės rutuly paplitusi, brolių jo naudai vedama, propaganda. Goethės garbinimas, dar jam pačiam gyvam esant, virto savotiška religija. «Ji turėjo ne tik savo dievą, bet ir apaštalus, šventąsias vietas ir relikvijas, teologus ir tikinčiuosius, šventuosius ir prakeiktuosius, organizaciją ir spaudą ir, žinoma, savo «Betlėjų». Beveik visų Europos kraštų adoratoriai vyko į jį sudėti savo dovanų, ypač tada, kai 1821 m. Byronas, vadindamas save «Goethes vasalu», nusilenkė Weimaro «literatūros kunigaikščiui». Pas jį atvyko vertų ir nevertų, šių paskutinių kiek daugiau, o tatai jį, pavydžiai saugojantį savo ramybę ir patogias kūrybai sąlygas, nelabai tedžiugino. «Tie lankymaisi», išsitarė jis 1824 m. kancleriui Müllleriui, «tik prideda svetimų minčių prie jau turimųjų. O man jų nereikia, nes aš turiu pakankamai savų».

Bet visai nuo pasaulio užsisklęsti nenorėjo, nes puikiai žinojo, kokia iš to nauda. Dėl to su mielu noru laukdavo savo išrinktųjų lankytojų, žinodamas, kad jie, garsindami jo vardą ir propoguodami jo idėjas, gausiai jam atlygina.

Jis, lyg tikras potentatas, teikdavo visokių audijencijų — masinių, privačių ir intymių. Masines duodavo tada, kai miestely susirinkdavo užtenkamai galimų priimti «taip sau» svečių. Kaip jos praeidavo, kokį įspūdį darydavo jautresniesiems «maldininkams», vaizdžiai pasakoja 1827 m. Waimare buvęs Grillparceris: «Vakarą nuėjau pas Goethę. Salione radau gana didelę kompaniją, dar laukiančią pono slaptojo patarėjo... Pagaliau atsidarė šoninės durys, ir jis pats įėjo. Juodai apsitaisęs, su ordeno žvaigžde prie krūtinės, išsitiesęs, beveik išsitempęs, įžengė į mūsų tarpą, lyg koks monarchas, duodąs audijenciją. Pasikalbėjęs su vienu, su kitu po žodelį po kitą, pagaliau prisiartino ir prie manęs... Aš paklaustas, ar pas mus labai skaitoma italų literatūra, atsakiau... Jis atsitolino nuo manęs, pakalbėjo su kitais, vėl grįžo, dar pratarė nežinau kažką. Pagaliau išėjo, ir mes buvome atleisti». Turiu prisipažinti, grįžau į viešbutį bjauriausioj nuotaikoj. Ne dėl to, kad mano savimeilė būtų buvusi užgauta... bet baisiai apsivyliau, pamatęs jaunatvės idealą, *Fausto* kūrėją, išdidžiai nerangų ministerį, laiminantį svečių arbatą. Būtų man geriau buvę, jei jis mane būtų išplūdęs arba pro duris išmetęs».

Ne geriau kartais baigdavosi ir privatūs priėmimai. Tai skaudžiai pajuto ironiškas *Jaunosios Vokietijos* pasiuntinys Heine. Jųdviejų 1824 m. rudenį įvykęs pasikalbėjimas sukosi jei ir ne apie orą, tai taip apie pačius paprastuosius dalykus. Skubiai kreipdamasis į svečią, šeimininkas paklausė: «Ką jūs dabar veikiate?» Jaunas poetas, matyt, norėdamas išjudinti ceremonijomis supančiuotą senį, o, gal būt, jį, vis nesugebantį baigti didžiausio savo kūrinio, ir pašiepti, čia pat atšovė: «Rašau Faustą». Tuomet Goethe, kuris *Fausto* antrosios dalies tada nors dar ir nebuvo išleidęs, bet jau stropiai ją apdirbinėjęs, formavęs, kiek krūptelėjo ir rūsčiai paklausė: «O daugiau ar neturite Weimare reikalų, ponas Heine?» Jis tuo pareiškė, kad įžulus perkrikštas žydas išsinešdintų.

Bet pasitaikydavo ir labiau vykusių susitikimų ir malonesnių svečių. Iš jų pirmoj vietoj Ekscelencijos buvo laikomas *Adomas Mickevičius*.

Savo laiku madame Szymanowska, grįždama iš Weimaro susižavėjusi, pakeliui, ką tik sutikdama, visiems gyrė Goethės gerumą ir vaišingumą; tad suprantama, kad, jai grįžus į tėvynę, greit pasklido garsas apie Weimaro galiūną, kurį troško pažinti inteligentai. Ypač norėjo jį susitikti jaunoji karta, o visų labiausiai Mickevičius, kuris 1827 m. žiemą Maskvoj, kunigaikštienės Wolkonskos salione, iš ponios Szymanowskos lūpų girdėjo apie Geothę pasakojant. Suprantama, kad 1829 m., priverstas palikti carų bei žandarų Rusiją, Mickevičius, su geromis rekomendacijomis kišenėje išvykdamas į platų pasaulį, pirmiausia troško užsukti į Weimarą. Jį palydėjo Odyniecas, vad. «lietuviškos poetų mokyklos» narys, taip pat narsus laisvės

kovotojas. Abu, kupini entuzijazmo, greit vyksta pas *Prince de poètes*, kaip Goethę vadina rekomendacijos laiškuose ponia Szymanowska.

Šis paprašė jį aplankyti vasarnamy už miesto. «Mes laukėme pusbalsiu kalbėdami beveik ketvirtį valandos. Adomas Mickevičius paklausė, ar man (Odyniecui, kuris mums apie šį vizitą pasakoja) neplaka širdis. Iš tikro, mes laukėme Goethės, lyg kokio antgamtinio reiškinio... Išgirdome viršuj žingsnius... atsidarė durys, ir įžengė — Jupiteris! Man pasidarė karšta... Ūgis aukštas, figūra kolosališka, veidas didingas, imponuojąs, ir kakta! — kaip tik joj ir spindi Jupiterio didybė!» Jų pasikalbėjime paliestos įdomios temos: «Goethe tvirtino, kad vis aiškiau iškylant bendresnės tiesos siekimui, poezija, ir apkritai literatūra, įgauna bendresnį charakterį. Bet Adomas sakė, kad ji niekada nenustoja tam tikrų tautinių bruožų. Paskui kalba nukrypo apie liaudies dainas, ir gyvai susidomėjęs Goethe klausėsi, o Adomas ir iš dalies aš jam pasakojom apie savo provincijalinių dainų pobūdį, apie jų meliodijų įvairumą, ir visa tai paskui jis pats valgydamas pietus kitiems pakartojo. Be abejonės, čia galėjo būti liečiamos ir lietuvių dainos. Dar tą pačią dieną «Jupiteris» pakvietė — tai retas atsitikimas — savo svečius drauge su juo pietų. Valgant namų gydytojas Fogelis, šalia kitko pasakius «teorija turi eiti pirma praktikos», Goethe ėmė tvirtinti, kad ji visada turinti eiti drauge su praktika, nes žmonės negali sukurti bekūnių sielų. O p. Eckermannui, sėdėjusiam prieš jį, žodis į žodį kartojo Mickevičiaus pasakojimus apie liaudies dainas. Gaila, kad šeimininko sekretorius, šiaip atsimindamas visokias smulkmenas savo veikale «*Gesprache mit Goethe*» niekur nemini šito pasikalbėjimo ir, apskritai, visai nutyli Mickevičiaus atsilankymą. Tai tikrai nuostabu, nes jis su savo adjutantu, laukdami Goethės gimimo dienos (rugpjūčio 28 d.), Weimare išbuvo net apie dvi savaites. Per tą laiką Mickevičius turėjo užtenkamai laiko įsižiūrėti į «Jupiterį» ir prisiklausyti jo orakulų. Abu vilniečiai, kad ir jauni, turėjo neblogą nuovoką ir dėl to greit susigaudė jo pažiūrose. Įdomu pasižiūrėti, kaip atsispindi jo idėjos jų sielose.

Goethe kartą kalbėjo apie reikalą kovoti su šovinizmu ir pagerinti tarptautinius santykius. «Kad ligi šiol jų nebuvo (t. y. gerų santykių tarp atskirų kraštų), tai priklauso, sakė Goethe, ne nuo ko kita, kaip nuo to, kad internacijonalinis bendradarbiavimas neturi tvirtų (moralinių) įstatymų ir pamatų, kurie vis dėlto galėtų sušvelninti privatiniuose santykiuose individualinius skirtumus ir juos sulieti į daugiau ar mažiau harmoningą visumą. Goethe nenurodė, iš kur šitie pamatai ir įstatymai turi eiti, bet man (Odyniecui) tai buvo aišku, kad ne iš kitur kur, kaip iš religijos — tikėjimo į vieną bendrą Tėvą danguj ir iš artimo meilės žemėj. Aš tik stebėjaus, kad Adomas, šiame da-

lyke daugiau ir tikriau už kitus turįs galią ir teisę apie tai išsitarti, visai apie tai nekalbėjo».

«Turiu... pripažinti, kad Adomas man... pasirodo didesnis už Goethę. Anas (Goethe) turi tik gryną protą, o šis (Mickevičius) protą ir jausmus ir beveik pranašišką regėjimą. Mintys, kurias Goethe ištarė, yra lyg kieti, žibą, jau pinigų liejykloj šaltai nukalti taleriai, kuriuos galima su savim nešioti, o Adomo mintys teka kaip sutirpintas varis, kuris liejasi į tavo sielą. Tik dabar aš supratau, kodėl jis prie stalo tylėjo... nenorėjo su Goethe rivalizuoti».

Gimimo dienos išvakarėse Ekscelencijos namuose susirenka didelis jo artimesniųjų būrys. «Goethe, kaip šventės saulė ir stabas, buvo centras, į kurį visa orijentavos. Minia sekė paskui, jam prisiartinus nutildavo kalbos ir būdavo klausoma tik jo žodžių. Palengva apeidamas salioną jis tuo apdalijo visus.. Bet kad ir maloniai jis šnekėjo ir juokėsi, vistiek buvo nesunku pažinti, jog tai tik pasiimta rolė, kurią vaidino iš prievartos ir mandagumo. Jo figūroje negalima buvo pastebėti nei švelnaus judesio nei gyvumo »

Panašios mintys jiems atėjo į galvą ir vaidinamojo Fausto žiūrint. Parėję mūsų vilniečiai namo, pasakojosi vienas kitam savo įspūdžius. «...Šiandien», taip tęsia Odyniecas, «jis (Goethe) stovi viršuj manęs, kaip Rhodo salos milžinas, viena koja ant tiesos... kita ant poezijos, t. y. ant savo veikalų... Iki šiol aš žiūrėjau į jį tik kaip į poetą, didį meno meistrą, valdovą proto karalystėj ir šaukiau klūpodamas giliausiai įsitikinęs: «Didis! didis! didis!» Bet dabar poete aš ieškau žynio, išminčiuj stengiuos susekti idėją ir tiesą, o žmoguj — sielą ir dvasią. Aš stengiuosi atsiekti (Goethes asmenybėje) tai, ką matau ir jaučiu Adome». Kodėl Odynieco simpatijos vis labiau linko į Mickevičių, matyti iš šių klausimų: «Ar... kaip to Rhodo milžino jo (Goethes) galvoj dega tiktai tas švyturys, kuris leidžia įžiūrėti milžinišką jo didybę, bet neveda žiūrinčio akies aukštyn? Ar Goethe tėra tik žemiškas žibintas, taigi nors aukščiau žemės skraįojąs..., bet vis tik ne iš aukštybių trykštanti šviesa?»

Atsakymą į tą klausimą netrukus jis pats rado, išklausęs šeimininko pasikalbėjimo su mokslininku Quetelettu, atvykusiu iš Prancūzijos. «Prie stalo», taip referuoja Odyniecas, «buvo kalbamasi vien tik apie gamtos mokslus. Jis (Goete) pats sakėsi, jam tai esanti įdomiausia tema ir tokia pat įdomi ji turėtų būti kiekvienam mąstančiam žmogui. Juk niekas negalįs jos pilnai kada nors išsemti ar ištirti» — «*la natüre a l'attrait et le charme de l'infini*». «Reikia tik nuosekliai tyrinėti, ir gamta nieko neprigaus». — «aš dažnai ginčydavausi su gamta, bet visuomet baigdavau atsiprašydamas. Kai aš su žmogum disputuoju, tai niekada nesu visai tikras, kas iš mūsų teisingai kalba; bet ginčydamasis su gamta, visuomet žinau, kad kas yra ji, yra tiesa».

Čia pavaišinau tave (Odyniecas taip kreipėsi į savo dragą, kuriam rašo) keliais Goethės aforizmais, kuriuos aš paskubomis dabar atsimenu... Juose buvo minima tik gamta... ir tai buvo pakartota mažiausia pora šimtų kartų, o žodis *Dievas* kalbojnė karto nepasitaikė. Lyg kad gamta būtų visa visame, savęs *Alpha ir Omega*, savęs pačios tvėrėja ir dievybė. Tai ir yra tas panteizmas, kurį aš, dėkui Dievui, lig šiol pažinau tik iš pasakojimų, ir tai iš lūpų tų žmonių, apie kuriuos tikrai žino jau, kad jie kalbėjo ne iš įsitikinimo, ir nė patys gerai nesuprato, ką sakė, nes ir kiti jų negalėjo suprasti! Bet šiandien buvo visai kas kita! Visa, ką Goethe kalbėjo, ir net tai, ką jis ne visai pasakė, buvo aišku. Ir šitas aiškumas, šitas žiemos giedrumas mane užpūtė leduotu visa perimančiu šalčiu, kad net mano gražios kaimynės spinduliuoją žvilgsniai širdy tik taip žibėjo, kaip saulės šviesa sniege, kurio ji negali sutirpinti. Aš smalsiai žiūrėjau į Adomą, iš jo veido norėdamas atspėti mintis; bet jis sėdėjo paniuręs ir tylėjo... Tada mano galvoj sukosi eilės iš *Vėlinių*, kur Gustavas sako ironiškai:

Tai nėra dvasių, ir pasaulis sielos neturi jokios?
Jis nors gyvena, bet tik kaip griaučiai pliki?
Ar lyginti jį su laikrodžiu dideliu,
Kuris sukasi, traukiamas svarų?

Ir argi toks žmogus, kaip Goethe, iš tikrųjų nejaučia nė netiki, kad vis dėlto turi kas nors «svarus pakabinti»? Argi jam pritiktų šios eilės:

Pasaulį regi net dulkėj ir žvaigždžių spindėjime,
O nepažįsti tiesos gyvosios, stebuklo neregi?

Tuo tarpu pirmiausia sau štai ką taikau:

Jausmas ir tikėjimas galingiau man kalba,
Negu išminčiaus stiklas ir akis.

Ir net tokio išminčiaus, kaip Goethe. Todėl, drauge žiūrėdamas į Adomą ir į jį, savo mintyse dėkojau Dievui, kad ir šiuo atžvilgiu mūsų pranašas skiriasi nuo vokiečių titano».

Goethės silpnybėms nebuvo aklas ir Mickevičius, Odynieco užrašuose nuolat su juo gretinamas. Bet jis, kaip delegacijos iš rytų «šefas», diplomatiškai tylėjo, kol išvyko iš Weimaro. Kad šio kultūros centro Ekscelencija paliko jam gilų įspūdį, matyt ir iš jo dienyno, kurį pradėjo savo draugo verčiamas. Visa Vokietija ten yra tik trimis žodžiais paminėta, būtent: «Hamburge — bifšteksas, Weimare—Goethe, Ponnoj—bulvės». Bet tai nereikia suprasti ironiškai, nes ištikrųjų Goethe jam buvo vienintelis dėmesio vertas fenomenas, sutiktas toje šalyje. Kad tikrai taip yra, matyti ir iš jausmingo jo atsisveikinimo. «Kai jis (Goethe) man», pasakoja Odyniecas, «paskutinį kartą atsisveikindamas padavė ranką, aš pagriebiau ją susijau-

J. Kavaliūnas

Iš universitetų, studentijos ir jos korporacijų istorijos

I. Universitetai

Dabartiniai mokslo židiniai bei mokslinės kūrybos centrai universitetai, yra viduriniųjų amžių kūriniai. Tačiau jie neatsirado staiga. Pasak žymaus universitetų istorijos žinovo Rashdall'io, „the university was not made sed grew" — jie augo ir brendo pamažu, įvairių aplinkybių veikiami, perėjo įvairias fazes.

Pirmas universiteto kilimo pagrindas, ant kurio statė vėlesnieji laikai, buvo vienuolynų mokyklos, seniausios Vakarų Europoj aukštesniojo lavinimo įstaigos. Paskesniais laikais jose buvo dėstomi «7 laisvieji menai» (gramatika, dijalektika, retorika, aritmetika, geometrija, astronomija ir muzika) ir teologija. Mokyklos autoritetas tada daugiausia priklausė nuo jų mokytojų. Todėl jau nuo 11 šimtmečio iš visų krikščionių kraštų plaukė mokiniai pas išgarsėjusius Paryžiaus mokyklų (šv. Viktoro, šv. Genovenos ir katedrinės mokyklos prie Notre Dame) mokytojus — Anzelmą iš Laono, Vilių iš Champeaux, Hugo ir Richardą iš St. Victoro. Paryžius garsėjo savo teologais, į Boloniją traukė studijozus išgarsėję romėnų ir bažnytinės teisės mokytojai Irneris ir Gratianas, o Salerno taip pat nuo 11 šimtmečio buvo žinomas žymių mokytojų dėstomais medicinos mokslais.

Tačiau vienas didžiausių universitetų kūrimosi veiksnių buvo 12 amžiuj Europos pažinės su ligi tol maža žinomu Aristoteliu, kuris nepaprastai praturtino tų laikų mokslus. Ligi šiol buvusių mokslo institucijų rėmai pasidarė per siauri, ir todėl reikėjo kurti kitokios įstaigos, kur vietoj paskiro mokytojo dirbtų ištisas kolektyvas, vietoj vientiso mokslo — sudėtingas mokymo ir tyrinėjimo organizmas.

---

dinęs ir, pabučiavęs žemiau alkūnės, prašiau jo palaimos. Tat matyt jo neįžeidė, nes jis paėmė mane už pečių ir pabučiavo į kaktą, tokiu pat būdu atsisveikino ir su Adomu, kuris jį buvo pabučiavęs į pečius. Ponia Otilija (Goethes marti) sako, tai esąs ypatingas palankumo parodymas, ir ji neatsimenanti, kad su kokiu svetimšaliu jis būtų panašiai pasielgęs. Išeidamas jis paėmė nuo stalo žvakę ir prie durų sustojęs dar kartą apsisuko ir palenkė rankas, lyg nuo lūpų į mus. Durys užsidarė, mes daugiau jo nematysime».

Iš Weimaro, kurs tylėjo kaip sfinksas, Mickevičius skubėjo į Romą sutvirtinti savo tikėjimo—į ten, kur Goethe savo laiku jį prarado.

Be šių faktorių atsirado dar naujas. Mat, tuo metu prasidėjo imperatorių kovos su Bažnyčia, o jos kaip tik reikalavo gero nusimanymo romėnų ir bažnytinės teisės, todėl Banžnyčios gynėjai turėjo atsidėję teisę išstudijuoti. Šiems faktoriams veikiant, apie 1200 metus aukščiau minėtos 3 Paryžiaus mokyklos susijungė į vieną, ir taip susidarė *universitas magistrorum et scolarium.* Tačiau *Denifle* veikale «Die Universitäten», 655 ps. mano, kad universitetai gavo pradžią tik iš Notre—Dame mokyklos. Šis «universitas» (t. y. visuma) pradžioj reiškė ne «universitas scientiarum», kaip dabar, o tik korporacijos visumą, grupę asmenų, mokslo tikslais susibūrusių tam tikroje institucijoje. Paryžiuj buvo universitas magistrorum et scolarium, o Bolonijos—universitas scolarium.

Visi teologijos, teisių, medicinos ir artistų (filosofijos) profesoriai sudarydavo taip vad. *consortium magistrorum.* Vieno dalyko mokytojai, turėdami bendrus interesus, visai natūraliu būdu jungėsi į atskiras siauresnes grupes. «Fakulteto» vardas tuomet reiškė mokslą discipliną, šia prasme jį pavartojo popiežius Honorijus III. savo laiške (1219 m.) Paryžiaus mokiniams (scolares). Tik vėliau «fakultetas» ėmė reikšti grupę profesorių, dėstančių tą patį dalyką. Kiek griežčiau susiskirstyta į fakultetus 1213 m., kilus tam tikriems klausimams dėl laipsnių teikimo, nors galutinai šis suskirstymas nusistojo tik pirmojoj pusėj, maždaug pirmame 13 a. ketvirty, nes popiežius Gregorius IX savo bulėje «Parens scientiarum» (1231) jau mini atskirų fakultetų egzistavimą.

Iš pat pradžių buvo teologijos, teisių, medicinos ir artistų (7 laisv. menų) fakultetai. Pastarasis buvo paprastai vadinamas *žemesniuoju* fakultetu, nes jis tik paruošdavo aukštesnėms studijoms kituose 3 fakultetuose. Šio fakulteto mokytojai paprastai būdavo studentai, studijuoją viename kuriame aukštesniajame fakultete. Vėliau jis išaugo į atskirą filosofijos fakultetą.

Kadangi visi studentai turėdavo pirma išeiti parengiamąjį kursą arstistų fakultete, tai, pasak Hoeberio (Das deutsche Universitäts — und Hochschulwesen, šis fakultetas buvęs *ceterarum facultatum alma mater,* iš kur vėliau ir visas universitetas gavęs *alma mater* vardą. Tačiau E. A. Pace (The catholic Encyclopedia, Universities) nurodo kitokią šio žodžio kilmę: apie 1300 metus Oxfordo profesoriai vartojo pasakymą *mater universitas,* kurį jie greičiausiai bus paėmę iš popiežiaus Incento IV. rašto (1254 m), vadinančio Oxfordą *faecunda mater* (vaisinga motina). Vėliau, 1389 m., pavadinimas *alma mater* buvo vartojamas jau Paryžiaus universiteto, 1392—Kölno, 1411 — Oxfordo. *Alma* tikriausiai bus paskolytas iš bažnytinio himno, prasidedančio «Alma redemtoris mater» (Garbinga Išganytojo motina).

Studentai taip pat natūraliai pasiskirstė į atskiras grupes. Į universitetus suplaukdavo jaunimas iš įvairių kraštų, ir vienos šalies studentai, bendro gimtajam kraštui jausmo ir bendrų

savų interesų vedami, susiorganizuodavo į grupes, vad. nacijomis. Tai įvyko jau 13 a. pradžioj, nors raštuose jos minimos tik nuo 1249 m. (Kiti, sakysim, Hoeberis, mano, kad Paryžiuje jos pirmą kartą paminėtos jau 1222 m.). Paryžiuje jų buvo keturios: prancūzų, pikardų, normanų ir anglų. Kiekviena nacija išsirinkdavo iš savųjų kurį nors artistų fakulteto mokytoją *procuratorium*, o visi keturi prokuratoriai rinkdavo *rektorių*, visų nacijų pirmininką. Vėliau, esant artistų fakultetui artimuose santykiuose su nacijomis, nacijų rektorius tapo 1274 m. ir viso artistų fakulteto galva. Artistų fakultetas, būdamas gausingiausias, turėdavo daugiau už kitus fakultetus įtakos. Bendruose universiteto rinkimuose jis turėdavo 4 balsus, o kiti fakultetai tik po vieną. Tokiu būdu artistų fakulteto valdytojo autoritetas išsiplėtė 1279 m. ant medicinos ir teisių fakultetų, o pagaliau (1341 m.) ir ant teologijos fakulteto. Nuo to laiko rektorius tapo viso universiteto galva. Iš pradžių jo kadencija trukdavo tik ketvirtį metų, kiek vėliau pusę metų. Teologijos, teisių ir medicinos fakultetams vadovauti būdavo renkami *dekanai*.

Tikros imatrikuliacijos mūsiška prasme anuomet nebūdavo. Naujokas būdavo įrašomas į jo nacijos sąrašą ir priimamas į pasirinktą fakultetą. Jo pasirinktas vienas kuris mokytojas turėdavo jį užtenkamai išlavinti ir parengti egzaminams. Tik daug vėliau, apie 15 a., Vokietijoj buvo ypatingų, su imatrikuliacija susijusių, papročių, vad. depozicijomis, pasiskolytų kadaise iš prancūzų universitetų ir išlikusių net ligi 18 a. Naujokai, vad. bejani arba fuksai, į filosofijos fakultetą būdavo priimami su tam tikrais simboliškais veiksmais, kuriais jie, buvę neaptašyti, turėjo būti padaromi tinkami mūzoms tarnauti. Šią visą procedūrą atlikdavo universiteto skirtas depozitorius su kaukes užsidėjusiais padėjėjais: mazgodavo naujokui galvą, «nuabliuodavo» nugarą. Šiurkščiu būdu skusdavo barzdą ir pan. Paskui naujokui būdavo paduodama druskos (sal sapientiae) ir vyno (vinum laetitiae) ir, sumokėjus tam tikrą įstojimo mokestį, jis būdavo priimamas į universitetą.

Studijų eiga būdavo nustatyta fakultetų statutų. Charakteringiausias scholastinių universitetų požymis mokymo srity tai, be paprastų paskaitų, disputai, iškilmingai įvykstą po kartą kas savaitė, taip pat didelių iškilmių ir egzaminų metu. Oponentais paprastai būdavo jaunesni arba žemesniojo akademinio garbės aipsnio studentai.

Pirmas laipsnis, kurį vidurinių amžių studentas galėdavo gauti, buvo *bakalauro* (padėjėjo), kurį jis gaudavo tiesiog iš savo profesorių. Po tolimesnių studijų, išlaikęs prie fakulteto arba jo paskirtos komisijos egzaminus, galėdavo gauti *licencijato* laipsnį, kuris duodavo teisę įsigyti *daktaro* (nuo žodžio doctus — mokytas) ar *magistro* laipsnį. Per egzaminus paprastai dalyvaudavo ir univeisiteto *kancleris* (bažnyčios atstovas

Alb. Graževičius,
redagavęs „Ateitį“ 1932.I—VIII.

Kaz Bauba,
redagavęs „Ateitį“ 1931.X—XII ir
1932.IX—1933.VII.

visa tam, kas lietė studijų dalykus. Juo paprastai būdavo universiteto miesto vyskupas. Be minėtos teisės, kancleris dar prižiūrėdavo drausmę, duodavo teisę skaityti paskaitas ir kt.). Promocija daktaras ar magistras gaudavo teisę skaityti paskaitas. Tokiu būdu promocijoms fakultetas papildydavo savo mokomąjį personalą. Iš pat pradžių daktaras arba magistras reiškė mokytoją ir tiktai vėliau, kadangi daktaro ir magistro laipsnis būdavo laikomas aukščiausia akademine garbe, atsirado griežtas skirtumas tarp turinčio mokytojo kvalifikacijų magister ir doctor ir tarp tikrai universiteto mokomajam personalui priklausančio professor.

Pirmiesiems universitetams įsikūrus, netrukus, jų pavyzdžiu visoj Europoj pradėjo sparčiai dygti kitos aukštosios mokyklos, ir ligi 1.400 metų Vakaruose jų būta jau 46. Ne visos jos buvo vienodos. Bet vienas bruožas joms visoms buvo bendras — savo esme jos buvo katalikiškos, daugiau ar mažiau dvasinės, nors ir nebūdamos grynai bažnytinės institucijos. Užklupę reformacijos laikai rado 81 universitetą, iš kurių daugiau kaip 50 buvo arba pačių popiežių įkurti arba jų bulėmis pripažinti. Ir šiaip popiežiai juos gausiai rėmė arba dotacijomis iš bažnyčios pajamų, arba teikdami jiems daug privilegijų, kurių viena buvo studentų atleidimas nuo mokesčių ir karinės tarnybos.

Universitetų augimas ir Bažnyčios globojamas mokslas buvo sutrukdytas 16 a. prasidėjusios reformacijos. Įsiviešpatavus Liuteriui, kuriam Aristotelis buvo tik «prakeiktu, išdidžiu ir suktu pagonimi» ir «tinginiu asilu», o universitetai «prakeiktomis velnio sinagogomis, žmogžudžių lindynėmis bei velnio padaru», mokyklos ėmė tuštėti, mokytojai su mokiniais išbėgioti. Gariausi mokytojai tada vos beturėdavo po pusę tuzino klausytojų; Heidelberge 1525 m. profesorių buvo daugiau negu studentų, 1526 m. Erfurte universitetas teturėjo tik 14 klausytojų, o k tur jie buvo ir visai dėl klausytojų stokos uždaromi.

Reformacijos pradėtą katalikiškų universitetų naikinimą pasekė anglikonizmas Anglijoje ir, pagaliau, romanų kraštai, kurie nuo praeito šimtmečio antrosios pusės taip pat pradėjo universitetus nukatalikinti ir skleisti juose katalikybei priešingą mokslą. Tuo būdu katalikams, išstumtiems iš jų pačių sukurtų universitetų, nenorintiems išsižadėti mokslo, neliko kitos išeities, kaip kurtis savus universitetus, kurių pirmasis buvo atidarytas 1835 m. Liuvene. Netrukus katalikiškieji universitetai imta steigti visoje Europoje, Šiaurinėj ir Pietinėj Amerikoj ir Azijoj, o pernai vasarą toks universitetas buvo atidarytas ir pas mus, nors dėl kai kurių kliūčių tuo tarpu jis dar negali veikti.

II. Studentija

Kadangi vidurinių amžių universitetai atstovavo mūsų laikų universitetus ir gimnazijas, tai studijuoti į juos stodavo

jau 10—12 metų vaikai. Iš pradžių jie mokydavosi vad. artistų fakultete, kur būdavo išeinamas kursas, maždaug atitinkąs mūsų gimnazijų kursą.

Iš visų keturių fakultetų studentai buvo pasidaliję, kaip jau minėta, į nacijas, kuriose galima įžiūrėti pradžią studentiškų draugijų.

Vartojant visiems tų laikų universitetams vieną bendrą lotynų kalbą, juose galėdavo klausytis paskaitų ir dalyvauti disputuose įvairių šalių jaunimas. Tačiau dėl pragyvenimo brangumo didmiesčiuose (į metus atsieidavo, mūsiškai skaitant, apie 600 lt. ir daugiau) ne visi išsigalėdavo visą laiką studijuoti viename universitete, todėl daugelis, daugiausia pritrūkę lėšų, o ne nuotykių ir šiaip kelionės malonumų ieškoti, traukdavo iš vieno universiteto į kitą, kad tokiu būdu, keliaudami per sodžius ir miestelius, šiaip taip prasimaitintų. Taip jie ir klajodavo po visą šalį, elgetaudami po žmones, o negavę nieko geruoju, ir patys «pasiimdavo». Bet mokinių vagystės nebūdavo smarkiai baudžiamos: nutverti jie turėdavo atlyginti ūkininkams už padarytus nuostolius ir būdavo dažniausiai paliekami ramybėje. Prisielgetavę maisto, susikurdavo jie sau kur lauke ugnį ir patys virdavosi mėsą ir daržoves. Bet neretai prisieidavo jiems ir paalkti: kartais ištisas dienas jie maitindavosi tik svogūnais, druska, keptomis ąžuolo gilėmis, obuoliais ir kriaušėmis. Atsirasdavo kartais ir miestuose gailestingesnių žmonių, kurie «duonos» šaukiantiems moksleiviams šį tą paduodavo, nors iš daugelio jie susilaukdavo tik atsakymo «eik Dievo padedamas». Daugelis, pasiėmę į vieną ranką lazdą šunims atsiginti, į kitą tarbą, slankiodavo po gatves ir rinkdavo mėsos gabalus, žuvis, duoną ir daržoves. Kiti vėl, keliaujančių dainių ir muzikantų pavyzdžiu, užsidirbdavo duoną dainomis ir muzika, o iš čia išaugo viduriniųjų amžių studentų poezija. Ją sudaro gėrimo, žaidimų, meilės ir komiškos dainos, ryškiai vaizduojančios tų laikų studentų gyvenimą, jų siekimus, norus, gerąsias ir blogąsias dienas. Šiais laikais kilo ir šiandien tarptautiniu studentų himnu virtęs *Gaudeamus igitur*; tai iškraipyta sena *du Merilio* bažnytinė giesmė; tai aiškiai matyti, palyginus kai kuriuos šio himno kupletus su minėtąja giesme.

Bet šiems vagantams nebuvo lemta ilgai išlikti. Vienodas likimas, vienodas gana laisvo gyvenimo būdas suvedė kiek vėliau vagantus į ištisus būrius, į o r d o v a g o r u m, kurie pradėjo tyčiotis iš bažnyčios ordinų ir įstaigų. Pasivadinę 13. a. goliardais (t. y. linksmaisiais broliais), eidavo jie elgetaudami, dainuodami po vienuolynus, pilis ir klebonijas, kur pasityčiodami išdrįsdavo parodijuoti mišias, procesijas ir kitas religines apeigas. Dėl to 13—14 amžiuje organizuotas studentų klajojimas buvo uždraustas.

Universitetų gyvavimo pradžioj studentai turėdavo patirti nemaža vargo dėl gyvenamų butų stokos, nes tik maža dalis

studentų galėdavo tilpti privatiniuose pensijonuose, o kitiems reikėdavo susikimšus būriais gyventi. Tik 1257 m. Sorbonos kanauninkas Robertas įsteigė pirmąją *kolegiją*, kurioje galėjo kartu gyventi, valgyti ir mokytis 36 teologiją studijuoją magistrai. Vėliau šios kolegijos pavyzdžiu ėmė rastis daug kitų, skiriamų tai atskiriems fakultetams, tai atskiroms nacijoms. Vėliau studentų daugumas gyvendavo tam tikruose bendrabučiuose, bursomis vadinamuose, kuriuos prižiūrėdavo paprastai vienas profesorių. Bursuose buvo griežtai laikomasi saviško komunizmo, kiek kitokio, kaip vienuolynuose. Jaunesnieji studentai paprastai turėdavo senesniesiems ir turtingesniesiems savo kolegoms iššluoti kambarius, pataisyti lovas, patarnauti prie stalo. Neturtingąjį ir piniguočių galėjai atskirti ir prie stalo iš jiems teikiamų porcijų. Bursose buvo griežtai žiūrima drausmės, už nustatytų taisyklių nesilaikymą būdavo baudžiama, pav., už pasivėlavimą nusikaltusiam būdavo užkabinama vad. asilo lentelė, už kalbėjimą pertraukų metu ne lotynų, o gimtąja kalba — prasižengusįjį įrašydavo į vad. vilko sąrašą (Lupuszettel) Valgoma būdavo paprastai 2 kartus į dieną, nustatytu laiku keliama ir gulama. Tačiau, nežiūrint griežtos drausmės, kai kurie studentai rasdavo nemaža progų paišdykauti, ir todėl turtingesnieji pavesdavo savo vaikus dvasiškių mokytojų priežiūrai, kurie drauge su jais ir miegodavo.

Nuo reformacijos laikų, bursas panaikinus, studentų gyvenimas ėmė darytis panašesnis į šių dienų studentų gyvenimą.

III. Korporacijos

Korporatyvinio studentų gyvenimo idėja yra taip pat sena, kaip ir patys universitetai. Bet pačios organizavimosi formos amžių bėgyje daug kartų įvairiuose kraštuose skirtingai keitėsi. Kadangi mūsų dabar turimos korporacijos (taip pat «fuksas», filisteris) yra pasiskolytos iš Vokiečių, kur šis vardas pirmiausia atsirado ir dabar beveik vien pas juos ir kai kuriuose Pabaltijo kraštuose tėra žinomas, tad tenka bendrais bruožais perbėgti jų studentijos organizavimosi raidą ligi korporacijos įsikūrimo laikų.

14—15 a. vienur buvo skirstomasi į vad. nacijas, o kitur natūraliai susiskyrstyta apsigyvenant bursose. Pastarąsias panaikinus, iškyla 17 a. vad. pennalizmas, kur, nežiūrint įsigalėjusių jame šiurkščių, nepadorių papročių ir kitokių blogumų, pastebimi pirmieji bandymai skirstytis į korporacijas. Universitetų ir valstybinių įstaigų pastangomis jį panaikinus, jau 17 a. pabaigoj atsiranda stud. draugijos, vad. *Landsmannschaften*, kurias sudarydavo paprastai vieno krašto studentai, turėdami tikslą žadinti savyje gimtojo krašto meilę, ginti gimtinės garbę ir draugiškai dalyvauti bendruose pasilinksminimuose. Antroj 18 a. pusėj tuo aiku viešpatavusių kosmopolitizmo ir masonų idė-

jų įtakoj susikūrė tam tikri ordinai, ypačiai pabrėžę tvirtą narių susiorganizavimą. Į juos įstojęs turėdavo likti nariu visam laikui. Apie 1800 metus jiems išnykus, jų pradėtąja organizavimosi linkme toliau ėjo 1810 m. iš Landsmannschaft'ų išaugusios *Korps*, į kurias įstojęs studentas galėdavo tik joms vienoms priklausyti. Ir baigę universitetą neturėdavo teisės įstoti į kitą kokią korporaciją. Šios korps (korporacijos) jau turėjo savo spalvas, nariai skirstės į senjorus, kurie tik vieni turėdavo jų konventuose balsą, ir fuksus — kandidatus, studijuojančius pirmus metus. Vadinas, 1810 m. yra šiandieninių mūsų korporacijų kilimo data.

Korporacijos esmė glūdi sutartiniame, vieningame sutelktinėmis jėgomis užsibrėžto tikslo siekime, ugdant savo dvasios galias. Kadangi korporacijos egzistavo pateisinamumas pirmiausia priklauso nuo jos siekiamojo tikslo, todėl katalikai, išeidami iš aukščiausio savo gyvenimo tikslo ir prasmės, į visus kitus siekiamus tikslus turi žiūrėti tik kaip į priemonę bendrajam, aukščiausiajam tikslui pasiekti. Dėl to kat. korporacijos iš visų studentų gyvenimą veikiančių jėgų visų pirma religijai skiria pirmąją vietą, nes tik religijos ryšiu jungiamos visos kitos idėjos gali sudaryti vieną harmoningą visumą. Tokiu būdu žiūrint į dalyką, išvengiama daugelio neretai korp. gyvenime pasitaikančių paklaidų, nukrypimų į vienašališkumus. Korporacijos, kurios, išeidamos iš klaidingo savo garbės supratimo, paniekina visus dvasinius interesus, o savo siekių viršūnėje pastato savotišką riteriškumą dėl riteriškumo, turi netrukus išsigimti į tuščią formališkumą bei juo paremtą draugiškumą. Pamiršdamos vėl, kad dorinių principų ir tikro tvirto, vyriško charakterio sudarymas galimas tik ant religinio pagrindo, siekdamos vyriškumo dėl vyriškumo, prieina prie to, kad vyriškumas matuojamas papirosu, stikleliu ir pan. Taip pat savo korp. tikslu vien draugiškumą pasistačiusiems žinotina, kad draugiškumas bei svetingumas gražiausiomis formomis tik ten pasireiškia, kur visus bendras, nuoširdžiai siekiamas aukštas tikslas jungia, kur moksliniai bendri siekimai daro pasikalbėjimus tikrai malonius ir kur religiškai doriškas rimtumas sulaiko nuo visa to, kas galėtų sudrumzti skaidrų jaunystės džiaugsmą.

Sveika „Ateities“ skaitytojų šeimynėlė!

Dievo skyrimu nuo šio sąsiuvinio „Ateities“ leidėju ir redaktorium tenka būti apačioj pasirašiusiam.

„Dievo skyrimu“ aš sakau, kaip mokinys pirmojo „Ateities“ redaktoriaus ir jos bendradarbio iki šio sąsiuvinio, katalikiškos kultūros Nestorio atgimstančioj Lietuvoj, profesoriaus prelato A. Jakšto-Dambrausko, kuris 1911 m. pradžioj, atsakydamas man laišku dėl mano straipsnio, pasiųsto iš Maksvos pirmajam „Ateities“ sąsiuviniui („Trys pamatiniai klausimai“), savo laiško pačioj pradžioj — aiškiai atsimenu — pasakė, kad redaktorium (pirmiau „Draugijos“, o paskui ir „Ateities“) jis yra tapęs Dievo valia.

Gaudamas iš mūsų valstybės atitinkamų administracijos organų leidimą būti „Ateities“ leidėju ir redaktorium, aš esu tiems organams, šalia kitko, pareiškęs, kad „Ateities“ kryptis ir toliau paliks ta pati, kaip kad ir iki šiol.

Tatai ir šioj vietoj laikau esant reikalinga pabrėžti, kad „Ateitis“ tikrai ir toliau tarnaus tiems patiems principams bei idealams, kaip kad ji yra tarnavusi iki šiojo, jau 250-jo, savo numerio.

„Ateitis“ taigi ir toliau uoliai tarnaus savo vyriausiam principui „Visa atnaujinti Kristumi“, kuriam tarnavo jau daugiau, kaip 20 metų.

„Ateitis“, kaip moksleivių žurnalas, taigi, pirmoj vietoj pratins Lietuvos besimokantį jaunimą įsigyvent į Kristaus mokslo dvasią, pajusti tos dvasios palaimingumą ir juoju spinduliuoti savai aplinkumai, — artimesnei ir tolimesnei.

„Ateitis“ rūpinsis savo skaitytojams moksleiviams padėt kuo geriausiai atlikt ir jų mokyklinį darbą, kad jie visuomet būtų pavyzdingi moksleiviai, tinkamai atidirbdami už jų tėvelių bei globėjų duodamas lėšas jiems į mokyklą leisti ir jų mokytojų bei auklėtojų dedamą triūsą jiems mokyti bei auklėti.

„Ateitis“ rūpinsis padidinti mūsų moksleivijos mokslinių žinių bagažą, pakelt jų išsiprusinimą, plėsti jų pasaulėžiūros bei pasaulivaizdžio akiratį.

„Ateitis“ tuo būdu padės pačiai mūsų lietuviškai mokyklai jos uždavinius geriau atlikti.

„Ateitis“ ypač rūpinsis Lietuvos katalikiškos moksleivijos pasauližiūrą pagilinti ir ją sustiprinti, paremiant ją tikrojo mokslo ir amžinosios filosofijos duomenimis.

„Ateitis“ dėlto ir toliau skelbs kovą visokeriopam melui pasauližiūroj, moksle ir gyvenime.

„Ateitis“ ir toliau griaus melą, kad mokslas prieštaraująs krikščionių religijai ir pasauližiūrai.

„Ateitis“ ir toliau įrodinės bedievybės ir materijalizmo nesąmones teisingo galvojimo atžvilgiu ir jo pragaištingumą gyvenimo praktikoj.

„Ateitis“, griaudama visokeriopą melą, drauge rodys ir tuos minties bei darbo kelius, kurie veda į amžinosios Tiesos, Grožio bei Gėrio aukštumas ir žmonišką gyvenimą tvarką.

„Ateitis“, tuo būdu, auklės tokią Lietuvai šviesuomenę, kuri, jos gyvenimą tvarkydama krikščioniško teisingumo, dorovingumo ir meilės principais, galėtų laiduoti jai ilgiausią ateitį kitų tautų bei valstybių tarpe ir įgalintų ją atlikti jai Dievo skirtus uždavinius žmonijos istorijoj.

„Ateitis“ įsitikinus, kad kaip jos auklėtas jaunimas suvaidino svarbų vaidmenį Lietuvos nepriklausomai valstybei besikuriant, taip jis yra nemažiau reikalingas ir mūsų valstybei išlaikyt bei jos sostinei Vilniui atsikovot.

Nes bedievėjanti, nukrikščionėjanti Lietuva savojo Vilniaus gali nelaukti: tai būtų prieš Dievo tvarką.

Kristaus paskelbtos tiesos, doros ir meilės principais sutvarkyta Lietuva — tikriausias ir jos nepriklausomybės išlaikymo laidas.

„Ateitis“ ir siekia Lietuvai tokių tvarkytojų išauklėti.

„Ateitis“, trumpai pasakant, dirbs, kad įgyvendintų Lietuvoj Kristaus karalystę, nes tik čia yra jos, ir kaip žemiškos valstybės, laimė bei jos nepriklausomybės laidas.

„Ateitis“ tuo pačiu metu ir kovos su Antikristo pasiuntinių pastangomis rengt Lietuvai paskandinimą Antikristo žemiškame pragare, kokiame jau skendi ta valstybė, kuri dar taip nesenai ir mūsų Lietuvą laikė pavergusi — Rusų valstybė.

Dieve, padėk mums visiems pasiimtus uždavinius atlikti taip gerai, kaip to iš mūsų reikalauja Dievas ir mūsų Tėvynės graži Ateitis.

1933.IX.15. *Prof. Pr. Dovydaitis*

Apžvalga

Liuda Gira

A. A. PROF. KUN. PETRUI KRAUJALIUI MIRUS

Praėjusieji ir šie metai vis nesiliauja skynę įžymiausių lietuvių tautos sūnų. Štai ir vėl naujas ypač skaudus nekrologas: netekome kun. Petro Kraujalio, vieno didžiųjų Vilniaus žemės lietuvybės šulų — jis mirė Vilniuje po sunkios skausmingos ligos pirmadienį, rugpjūčio m. 14 d.

Nepriklausomosios Lietuvos visuomenei, kiek toliau stovinčiai nuo Vilniaus lietuvių gyvenimo ir jų reikalų — šis vardas gal šiandien ir nedaugiausia rodo, tačiau Vilniaus žemės lietuviams ir tiems, kurie jų reikalus kiek arčiau žino, a. a. kun. Petro Kraujalio vardas — itin stambaus dydžio vardas, ir jie giliai atjautė skaudulingą ir netikėtą žinią apie perankstyvą jo mirtį.

A. a. kun. Petras Kraujalis, gali sakyt, visą savo gyvenimą kuoartimiausiai buvo susijęs, suaugęs su Vilniaus žeme, su Vilniaus lietuviais ir jų reikalais. Gimęs Vilniaus apskrity, Žagarų vienkiemy (1882 m.), ėjęs gimnazijos mokslus pirma Mintaujoj, o paskui, po garsaus lietuvių mokinių pasipriešinimo rusų valdžios įsakymui melstis rusiškai (1896 m.), priverstas persikelti kitur ir įstojęs Vilniaus gimnazijon, ją baigęs, įstojo (1900 m.) Vilniaus kunigų seminarijon jau būdamas susipratęs lietuvis. Seminarijoj jis buvo vienas svarbiausiųjų lietuviškos dvasios gaivintojų savo vienaamžių ir jaunesniųjų konfratrų tarpe, tačiau dėl didelio jo takto — negalėjo prie jo prikibti nė lietuvybės gana nemėgusi seminarijos vyresnybė. Be to, buvo jis vienas gabiausiųjų seminarijos auklėtinių ir dėl to, išėjęs seminarijos mokslus ir gavęs dijakonato šventimus, buvo pasiųstas tęsti aukštųjų dvasinių mokslų į Petrapilio kunigų akademiją. Akademijos mokslus P. K. išėjo 1908 m., ir jau, kaip kunigas, grįžo Vilniun ir gavo komendoriaus vietą vienoje miesto parapijų (Visų Šventųjų). Tačiau pasireiškęs, iš pat pirmųjų žingsnių, lietuviu patrijotu, nepatiko savo vyresnybei ir netrukus buvo iškeltas Gardinan. Vis dėlto 1912 m. pavyksta jam vėl grįžti Vilniun. Dabar jis gauna materijaliai labai menkutę, bet moraliai labai svarbią Vilniaus lietuviams ir itin mielą jam pačiam — lietuviškosios Šv. Mikalojaus bažnyčios rektoriaus vietą.

Nors kun. P. K. jau iš Petrapilio laikų pradeda aktingai dalyvauti lietuvių gyvenime, būtent, spaudoje („Viln. Žiniose"), tačiau nuo 1912 metų prasideda jau tikra žodžio prasme visuomeniškai tautiška jojo darbuotė, kuri juo tolyn — eina juo platyn ir platyn. Pirmiausia jis, suradęs vienminčių būrelį, pradeda leisti ir redaguoti netrukus tapusį labai populeriu Vilniaus vyskupijoj savaitraštį sodžiaus žmonėms: „Aušrą". To, labai nusipelniusio tautinei vilniečių lietuvių akcijai, laikraščio leidimas ir redagavimas — neabejotinai vienas įžymiausių velionies nuopelnų balanso punktų. P. K. ne tik jį redaguoja, bet ir labai daug jame rašo (viena dažniausiai jo pasirašomų slapyvardžių — P. Vieštautas), pasireikšdamas, kaip vienas geresniųjų populeriosios mūsų spaudos publicistų.

Tasai darbas nutrūksta Didžiajam karui atūžus. 1915 m. kun. P. K., dvasinės savo vyresnybės siunčiamas, išvyksta Rusijon, Mogilevan (su vyskupijos archyvu). Ten jis irgi pasižymi ir patenka (1917) vietos lietuvių atstovu Rusijos lietuvių Seiman. Vos tik sąlygos leidžia grįžti (1918 m.), jis skuba į Vilnių ir pirmiausia atnaujina numylėtąją savo „Aušrą" ir redaguoja ją, kol lenkai uždaro; tada jos vietoje pradeda leisti „Vilniaus Varpą". (P. K. yra išleidęs ir knygelių — apie Vytautą Didįjį, 1930 m. ir k.).

Antras didysis jo išvarytas darbo baras — tai vadovavimas Vilniaus lietuvių švietimo draugijai — „Rytui', kuri didžiąją savo darbų dalį atliko, gali sakyti, tik jo nenuilstamos energijos, sumanumo ir įgyto

netgi lenkų valdžios žmonių tarpe autoriteto dėka. Toje atsakingoje vietoje velionis išbuvo nuo 1922 m. ligi mirties. Tiesa, dėl tos savo darbuotės teko jam nukęsti iš lenkų nemaža nemalonumų ir net (1927 m.) paragauti Lukiškio kalėjimo duonos, betgi galų gale tvirta jo valia, jo pasiryžimas ir aiškus lietuviškasis nusistatymas privertė, nors iš dalies, atsižiūrėti į jo reikalavimus net ir tą pačią lenkų valdžią ir dvasiškąją vyresnybę, kuri neišdrįso jo liesti, nors, kaip žinome, lietuvių kunigams ji toli gražu nebuvo ir nėra tėviška.

Pirma visą metų eilę būdamas lietuvių kalbos profesorium Vilniaus kunigų seminarijoje — paskutiniais laikais velionis buvo pakviestas ir sutiko būti lietuvių kalbos lektorium Vilniaus Stepono Batoro universitete, praplėsdamas tokiu būdu ir šiaip jau labai plačią savo veikimo sritį dar labiau.

Visa tai padarė, kad kun. Petro Kraujalio asmuo Vilniuje buvo ne tik itin populerus, bet ir reikalingiausias ir naudingiausias. Girdėjau iš žmonių, toli gražu ne jo pakraipos, kad a. a. kun. Petrą tiesiog nebėsą dabar kam pakeisti, kad jis buvęs tikrai Apvaizdos skirtas veikėjas Vilniaus lietuviams šiais sunkiais jiems laikais. Jo mirtis juo labiau slegiamą įspūdį padarė dar dėl to, kad dar neseniai ji buvo visai nelaukta netikėta, nes kun. P. K. visada atrodė tartum vienas iš tų senosios Lietuvos karių ąžuolų — plačiapetis, stambus, sveikas ir stiprus. Pernai metais, kada jis buvo plačios Vilniaus lietuvių visuomenės labai nuoširdžiai sveikinamas sulaukus jam 50 metų — niekam nė į galvą negalėjo ateiti mintis, kad po metų teks jis lydėti į amžinojo atilsio vietą. Mirtis nulaužė vieną tvirčiausių atgijusios Lietuvos ąžuolų ir toji mirtis skaudžiu aidu atsiliepė kiekviename Vilniaus žemės užkampy, kur tik yra susipratusių lietuvių, o jų ten yra šiandien visur — ir tai yra nemaža garbingojo velionio nuopelnų dalis.

Ir mes, reikšdami šiandien dėl a. a. kun. Petro mirties nuoširdžią mūsų užuojautą pavergtiems broliams, pareikškime ją ir sau patiems — nes jo ten nuveiktieji darbai yra ir mūsų bendrojo darbo dalis. Prašydami iš Dievo tinkamų velioniui pavaduotojų, jam pačiam paprašykime amžinojo ir nupelnyto atilsio dangaus karalystėje. *Iš „R."*

KAN. KAZ. PAKALNIŠKIS — DĖDĖ ATANAZAS

Dėdė Atanazas yra vienas iš tų tyliųjų, tačiau didžiųjų darbininkų, kurie dirba tyliai, ramiai, nepaisydami kliūčių ir persekiojimų, džiaugdamiesi laimėjimais, tačiau apie savo darbus nutylėdami, sau laurų nereikalaudami. Jis — tas mažytis vabalėlis, kurs tyliai grąžė didįjį Rusijos medį, kad jis griūtų ir leistų vesėti tiems mažiesiems medeliams, augantiems jo pavėsyje, netekusiems saulės ir trąšos.

Kun. Kazimieras Pakalniškis — Dėdė Atanazas gimė 1866 m. vasario 11 d. Gelgaudiškio k., Salantų valsč., Telšių apskr. 1880—1885 išėjęs penkias vokiečių gimnazijos klases Liepojoj, tais pat metais (1885)įstojo į dvasinę kunigų seminariją Kaune, kurią 1889 m. baigė, o 1890 m. jau buvo paskirtas Mosėdžio vikaru. Be Mosėdžio vikarauja dar Akmenėj ir Tenėniuose. 1890 metais pakeltas Žvingių klebonu. 1916 metais perkeltas į Raudėnus, kur ir mirė šių metų liepos m. 1 d.

Dėl savo kuklumo, jis nėra tiek žinomas mūsų plačiajai visuomenei, kaip kiti lietuviškos kultūros darbininkai.

Tačiau Dėdė Atanazas mūsų kultūros dirvoje išvarė gilią vagą. Dar būdamas kunigų seminarijoj, jis priklausė slaptoje kunigų seminarijos auklėtinių Lietuvos Mylėtojų draugijoje.

Priklausė jis ir antroje, atskilusioje nuo Lietuvos Mylėtojų draugijos, Šv. Kazimiero Draugijoje — knygoms leisti.

Dėdė Atanazas — pirmas „Apžvalgos" bendradarbis: jis parašė pirmojo numerio vedamąjį. Lieka ir toliau ištikimas jos bendradarbis, duodąs jai visą toną. Jo atviri ir vaizdingi žodžiai darė gilios įtakos

„Apžvalgos“ skaitytojams ir kėlė juose tautinį ir tikybinį susipratimą. Ši kun. Pakalniškio narsi publicistika tiesė kelią būsimai, iš po rusų išsivadavusiai Lietuvai.

Kan. Pakalniškis nesitenkino vien raštais remti „Apžvalgą“. Jis ieškojo būdų, kaip daugiau jos išplatinti. Pradėjęs vikarauti Mosėdy, Dėdė Atanazas griebėsi ieškoti žmogaus, kuris jam galėtų pargabenti iš Prūsų „Apžvalgos“ ir bendrai lietuviškų knygų. Surado moterišką, kuri iš Palangos gabeno „Apžvalgą“ ir kitus laikraščius. Jis juos platino įvairiais būdais: vieniems veltui dalijo, kitiems už mažus pinigus atidavė. Persikėlus jam vikarauti į Dabikinę, reikėjo ir čia visas darbas pradėti iš naujo.

Visas jo literatinis darbas galima skirti į dvi didesnes grupes — publicistinius ir beletristinius raštus. Ypač gausūs jo publistiniai raštai, nušviečią anų laikų Lietuvos kultūrinį, visuomeninį bei religinį gyvenimą.

Kun. Pakalniškis stambaus masto publicistas. Jo straipsniai perdėm gyvenimiški, margi, įvairūs — ištisas laiko kaleidoskopas. Temos pasirinkimas nuostabiai gausus. Jo laikraštiniai straipsniai buvo, jei taip galima tarti, anų laikų socijališkųjų įvykių bei vardų enciklopedija. To laiko aplinkybės, reikalai, apskritai, bundančio krašto pulsavimas davė gražios medžiagos. Nebuvo to gyvenimo klausimo, kurio kun. Pakalniškis nebūtų daugiau ar mažiau judinęs.

Sustojus „Apžvalgai“, jis rašinėjo ir kitiems vėliau pasirodžiusiems laikraščiams: „Žinyčiai“, „Rygos Garsui“, „Tėvynės Sargui“, „Vilčiai“, „Draugijai“. Po Didžiojo karo — „Rytui“, „Šiauliečiui“, „Ūkininkui“, „Mūsų Laikraščiui“. Pasirašinėdavo įvairiais pseudonimais: Jurgiu Širmunėliu, Petru Zuikiu. S. P. Z., Tetule Ona, bet daugių daugiausia. — Dėde Atanazu.

Dar daugiau veikė jis mūsų liaudį tendencingomis apysakomis, pav., „Obrusiteliais“, kur, nušviesdamas rusų valdininkų Lietuvoje atvirkščiąją pusę, jų moralį sugedimą, jų egoistiškus tikslus, jis pirštu prikišamai kiekvienam lietuviui skaitytojui yra parodęs visą rusų biurokratų — įvairių Podlizunovų, Durakovų, Sabakevičių niekšystę.

Kun. Pakalniškis ir rašytojas beletristas. Daugiau pasakotojas, vairduotojas, aprašytojas. Šiųjų jo raštų dvasia — tautiškai visuomeniškas mūsų krašto utilitarizmas: pamokymai, budinimai, raginimai. Kun. Pakalniškiui literatūra tik priemonė. Aplinkumos gerovė, labas, ypač savosios, lietuviškosios, — tikslas. Vadinas, kad visi plunksnos darbai būtų arčiausiai gyvenimo ir jame pasireikštų realia pozityvia nauda.

Iš svarbesniųjų šios srities kun. Pakalniškio raštų paminėtini: — „Obrusiteliai“ (apie rusų valdininkus), „Kandidatas į kunigus“, „Paveikslėliai iš sodos“, „Samdininkai“, „Sugriauta šeimyna“, „Kaip pasiklosi, taip išmiegosi“ ir kiti. Visos šios knygelės buvo skiriamos liaudžiai. Tad ir jo rašymo būdas ypatingas. Jis mūsų sodietį, pusinteligentį, rusą valdininką piešia iš tolo, fotografuoja, gaudo neigiamuosius jų būdo pasireiškimus. Jo pasakose fabula kopaprasčiausia. Jo rusų valdininkų tipai tiesiog neužmirštami ir stovi šalia V. Kudirkos „Viršininkų“ ir „Vilkų“.

Rašė jis ir tikybinio pobūdžio apysakėlių.

Visos kun. Pakalniškio knygelės ir straipsniai buvo skirti liaudžiai, kuri nemėgsta abstrakčių dalykų, o mėgsta tai, kas pasakyta atvirai, be jokių laviravimų. Kun. Pakalniškis tai gerai suprato. Priežodžiai, patarlės, palyginimai — nuolatiniai jo raštų pagražinimai.

Jo stilius lengvutis, suprantamas, aiškus. Kiekvienas jame randa kažką savo. Labai gaila, kad niekas ligi šiolei nepasirūpino išleisti jo raštų rinkinio. Tai būtų pirmoji pareiga padaryti bent dabar jo garbingam atminimui pažymėti.

Atsak. redaktorius ir leidėjas — *prof. Pr. Dovydaitis.*

REDAKCIJA ATSAKO.

Vyt. Tamulaičiui. Manome, atleisite, kad turėjome Jūsų *„Jūrų mergelę“* kiek pertvarkyti. Labai prašome ir toliau „Ateity“ bendradarbiauti.

Jau surinkti „Gamtos Draugo“ („Ateities“ priedo) komplektai 1929, 1930, 1931 ir 1932 m.

Jų yra labai nedaug. Metinio komplekto kaina Lt. 3.— Ypač daug medžiagos juose įvairių mokyklų mokytojams. Paskubėkite užsisakyti, atsiųsdami po Lt. 3— už komplektą ir 30 cnt. persiuntimui.

Adr. „Ateities“ adm-ja, Kaunas, Laisvės Al. 3

Naujausios knygos

kuriomis mokiniai turėtų susidomėti

1. *A. Vienuolio* RAŠTAI VII t. — VIEŠNIA IŠ ŠIAURĖS I d. Romanas. ..... 4,—
2. *E. Handel Mazzeti* BROLIUKAS IR SESUTĖ. Vienos miesto romanas. ..... 3,—
3. *E. Handel Mazzeti* RITOS PALIKIMAS. Romanas I d. 2 50
3. *E. Handel Mazzeti* RITOS PALIKIMAS. Romanas II d. 2,50
5. *Fr. Herwig* BRIGITA. Moderniškas romanas. 2,50
6. *Rieder Haggard* AJIEŠA. Fantastinis romanas. 2,50
7. *Galsworthy* SANTA LUCIA. Geriausios novelės. 2,50
8. *Petro Karužos* GIESMĖS APIE DAIKTUS IR ŽMONES. Pomirtinis leid. ..... 3,—
9. *Jaunųjų Poetų antologija* SEPTYNI. Būdavas, Dulkė, Linkevičius, Alė Sidabraitė, Sirijos Gira, Zobarskas ir Zupka. .... 3,—
10. *Janinos Pušaitės* ŽYDĖKIT GĖLĖS. Eilėraščiai. ..... 1,—

NAUJOS RIMČIAUSIOS KNYGOS

1. *Prof. Šalkauskio* LIETUVIŲ TAUTA IR JOS UGDYMAS. .. 5,—
2. RAŠYBOS REFORMOS PROJEKTAS. ..... —,50
3. *K. Arrio* MANO EKSPEDICIJA Į VID. AZIJĄ. I d. Samarkandas, Buchara, Zaravšano ledynas. Gausiai iliustruota, su žemėlapiu. ..... 5,—
4. *J. Barono* RUSŲ LIETUVIŲ ŽODYNAS. II naujai parašytas ir kirčiuotas leidimas. Įrištas gerais granatolio apdarais. .... 24,—
5. *Med. Dr. E. Angel Drake* KAS KIEKVIENAI JAUNAI MOTERIAI ŽINOTINA. ..... 3,—

BAIGIAMA SPAUSDINTI:

1. *A. Vienuolio* VIEŠNIA IŠ ŠIAURĖS. II d.
2. *Korsako* verstos LATVIŲ NOVELĖS. Žymiausių latvių novelistų nov.
3. *Manzoni* SUŽIEDUOTINIAI. Geriausias Italų romanas.
4. *Vlado Putvinskio* RAŠTAI. Jo gyvenimas ir parinktieji raštai I ir II dal.

Išspausdintos knygos gaunamos visuose knygynuose ir „SAKALO“ B-vėje K a u n e, Putvinskio g. 14, telef. 29-98.

„Ateities“ platintojams mokyklose

Prašome skubiai pranešti, kiek egz., keno vardu ir kokiu adresu siuntinėti š. m. II-ąjį pusmetį

Skaitykite naujausias

prof. Št. Šalkauskio knygas:

1. **Ateitininkų ideologija** paskutinių laikų formavimosi vyksme. 208 p. Kaina Lt. 5.50.
2. **Bendrosios mokslinio darbo metodikos pradai.** Antras leidimas iš matricų. Kaina Lt. 4.—
3. **Lietuvų tauta ir jos ugdymas.** 196 p. Kaina Lt. 5.—

Mokytojams ir mokiniams svarbu

lietuvių kalbos mokslo reikalui įsigyti šias knygas:

1. *V. Kamantausko* **Trumpas kalbos netaisyklingumų ir barbarizmų žodynėlis** Kaina lt. 2.—
2. *P. Butėno* **Trumpas linksnių mokslas** „ „ 2.—
3. *P. Butėno* **Lietuvių kalbos prielinksnių moksl.** „ „ 2.—

Reikalaukite visuose knygynuose.

Smagiausias pasiskaitymas——

yra indų epo **Mahabharatos** epizodas

Nala ir Damayanti.

Vertė V. Kamantauskas. Kaina 1 lit. 20 cnt.

Reikalaukite visuose knygynuose.

Lig šiol tokios knygos nebuvo,

nes ar baigsi aukštąjį mokslą ar ne, bet įsigijęs geriausių knygų ir straipsnių visapusiško lavinimosi reikalui *Vyt. Valiukevičiaus* redaguotą katalogą

Šio n-rio kaina Lt. 1.75

Akc. „Žaibo“ B-vės sp. Kaune